

DİYARBAKIR SURIÇİ'NDE YENİDEN CANLANDIRMA STRATEJİLERİNİN YAŞAYANLAR PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şeyma US *

Neslihan SERDAROĞLU SAĞ **

* Donatı Gayrimenkul Değerleme A.Ş., Diyarbakır.

** Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Konya Teknik Üniversitesi

Özet

Ekonomik, mekânsal ve sosyal değişimlere bağlı olarak farklılaşan yaşam biçimleri, tarihi kent merkezlerinde uyum, canlılık ve sürdürülebilirlik konularında önemli sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Tarihi kent merkezlerinin köhneleşerek ticari canlılığını kaybetmesi, kullanıcıların alanı terk etmesi, önemli kültürel miras değeri taşıyan eserlerin kaybedilmesi, sosyal uyumsuzlukların ve ayrışmaların oluşması sorunlarının ortadan kaldırılmasında yeniden canlandırma stratejileri anahtar rol oynamaktadır. Bu makalenin amacı, Diyarbakır Suriçi Kentsel Sit Alanı'nda, yeniden canlandırma stratejilerinin mekânsal, sosyal ve ekonomik etkilerini yaşayanlar perspektifinden değerlendirmektir. Alanda yaşayan 381 katılımcıyla gerçekleştirilen anket verileri IBM SPSS Statistic 26 ve IBM AMOS 23 paket programları yardımıyla analiz edilmiştir. Anketten elde edilen verilerle, yeniden canlandırma stratejilerinin mekânsal, sosyal ve ekonomik etkileri "Hizmet Değerlendirmeleri" ve "Bölge Değerlendirmeleri" olarak iki ayrı ölçek bakımından Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile değerlendirilmiştir. Sonuçta hizmet ve bölge değerlendirmelerinin arasında pozitif korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Suriçi'nde yaşayanların hizmetler hakkındaki fikirleri olumsuzlaşmaya başladığında bölge hakkındaki fikirleri de aynı şekilde olumsuz yönde değişmeye, verilen hizmetleri yeterli bulma yönündeki tutum arttıkça bölge değerlendirmeleri de pozitif olmaya başlamaktadır. Makale ile Suriçi Kentsel Sit Alanı yeniden canlandırma stratejileri için öneriler geliştirilmiştir.

Submitted | Gönderim: 03.02.2021
Accepted | Kabul: 26.10.2021

Correspondence | İletişim:
nssag@ktun.edu.tr

doi: 10.5505/sjcrp.2021.62207

Anahtar Kelimeler: Yeniden canlandırma, Kentsel sit alanı, Faktör analizi, Diyarbakır Suriçi

GİRİŞ

Tarihi kent merkezleri, kentlerde ekonomik, sosyal ve mekânsal değişimlere bağlı olarak farklılaşan yaşam alışkanlıkları ve tercihleri ile uyum sağlayamama, canlılıklarının azalması ve cazibe niteliklerini kaybetme, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yetersizliği, bakımsızlık, düşük gelir grubu ve göç ederek gelen halkın yaşam alanı haline gelme gibi nedenlerle köhneleşme ile karşılaşabilmektedir.

Clark'a (1989) göre, tarihi kentsel alanlarda çürüme, eskime, suç, ırksal gerginlik, kitlesel işsizlik ve kentsel hizmetlerin sunumunda düşen standartlar, sosyal yaşamdaki genel ve köklü bir bozulmanın rahatsız edici göstergelerinden bazılarıdır. 1980'lerin başından itibaren ve özellikle 2000 sonrasında, kentlerdeki tarihi alanlarda bu problemlerin çözülmesi, köhneleşme ile karşılaşan alanların gerekli niteliklere kavuşturulması, rekabet avantajını sürdürebilmesi ve ekonomik talep değişikliklerine uyum sağlaması için yeniden canlandırma çalışmalarına gereksinim oluşturmuştur (Clark ve Wise 2018; Thomas ve Bramley 2000).

Günümüzde gerçekleştirilen kentsel yeniden canlandırma projeleri, kentlerin ekonomik gelişmelerine olan katkısının anlaşılması ile çoğunlukla tarihi ve kültürel mirası ön plana çıkarma stratejilerini içermektedir (Zeybek Çetin ve Özbek Sönmez, 2014). Kültürel mirasın ve tarihi dokuların korunması, dünyadaki farklı ülkelerin yeniden canlandırma endişelerinin önemli bir gerekçesini oluşturmaktadır (Taherkhani, Hashempour ve Lotfi 2020). Tarihi alanlar için kültürel mirasın korunması ve yönetimi de özellikle önemlidir. UNESCO, Dünya Mirası bağlamında, kentsel alanlara ilişkin özellikle kültürel mirasın, kültürel peyzaj alanlarının yönetimi ve korunmasına yönelik yaklaşımlar ve kararlar almaktadır. Tarihi kentsel doku için üretilmiş kentsel canlandırma projeleri, kentsel gelişimin çok yönlü doğası ile uyumlu olmalı, geçmişi, bugünü ve geleceği göz önünde bulundurmalı, kültürel ve doğal ortamlardan faydalanarak tüm bölge sakinlerinin ve kullanıcıların etkileşimini dikkate almalı, ihtiyaçlarına cevap vermelidir (Wise ve Jimura 2020). Tarihi kentsel dokuların sunduğu hizmetler ile çağdaş ihtiyaçlar arasındaki uyumsuzluğun uzlaştırılabildiği yeniden canlandırma süreci, karmaşık bir süreçtir. Çünkü bu programlarda tarihi kentsel dokunun, ekonomik işlevler ve sosyal yapı ile birlikte ele alınması gereklidir (Doratlı 2005; Rahbarianyazd 2014). Tarihi dokuların korunması, bu tarihi alanlara anlam veren yerel nüfustan ayrı tutulamaz. Tarihi bir kentsel alanı yeniden canlandırma programında başarının bir önkoşulu mevcut sakinlerin sürece katılımının sağlanmasıdır (Donnison 1993; Steinberg 2008).

Bu noktada, bu makale yeniden canlandırma stratejilerinin mekânsal, ekonomik ve sosyal etkilerini yaşayanlar perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, tarihi kentsel alanlarda, yeniden canlandırma stratejileri için yaşayanlar penceresinden belirlenen sorunların, Diyarbakır Suriçi için çözüm önerilerini geliştirecek bir çerçeve oluşturulmuştur. Makale iki ana sorunun yanıtını bulmak üzerine kurgulanmıştır. Suriçi'nde yaşayanların bakış açısına göre yapılan yeniden canlandırma stratejilerinin fiziksel, ekonomik ve sosyal etkileri nelerdir? Bu etkilerin aralarında nasıl bir ilişki bulunmaktadır? Bu soruların yanıtını bulmak üzere öncelikle yeniden canlandırma kavramı, hedefleri, hedeflere erişebilmesine yönelik kriterlere ilişkin literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Ardından elde edilen bilgilerin sentezlenmesi ile UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçelerini de içine alan Suriçi Kentsel Sit Alanında yeniden canlandırma stratejilerinin etkileri ele alınmıştır. Yaşayanlar perspektifinden yapılan değerlendirmeler sonucunda Diyarbakır Suriçi yeniden canlandırma uygulamalarına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

YENİDEN CANLANDIRMA KAVRAMI

Beauregard ve Holcomb (1981)'a göre kentsel yeniden canlandırma, kullanıcılar ve yatırımcılar için artık çekici olmayan, gerileme sürecindeki alanlara yeni ekonomik aktiviteler getirilmesidir. Tiesdell, Oc ve Heath (1996)'e göre canlandırma, tarihi mahallelerin dokusunun sunduğu hizmetler ile çağdaş ihtiyaçlar arasındaki uyumsuzluğun uzlaştırılabileceği bir süreçtir.

Yeniden canlandırma projelerinin amaçları, (i) temel fiziki ve ekonomik altyapının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi; (ii) harap olmuş konutların rehabilitasyonu, gecekonduların tasfiyesi ve kültürel mirasın uyarlanabilir yeniden kullanımını teşvik eden mirasa duyarlı imar düzenlemeleri; (iii) mevcut binaların rehabilitasyonunun desteklenmesi için finansman mekanizmalarının geliştirilmesi, yeni ticaret birim ve konutların inşaaı; (iv) küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi ve kültürel miras alanının genel ekonomik gelişimini desteklemek için finansman sağlanması; ve (v) çok paydaşlı canlandırmanın yönetimi için kapasite geliştirilmesidir (Steinberg 2008). Yeniden canlandırma, kentsel dokuların sosyo-ekonomik gelişimi için önemli bir araçtır (Alpopi ve Manole 2013; Jaszczak vd. 2021). Kentsel yeniden canlandırma projeleri, yaşayanların ve alanın sosyo-ekonomik gelişimi sağlanırken, soylulaştırmanın (McCartneyetal 2017) yanı sıra yer değiştirme (Kearns ve Mason 2015) ve sosyal tabakalaşmaya (McCartney vd. 2017; Kearns ve Mason, 2015) neden olma eğilimine (Buregeya, Loignon ve Brousselle 2020) karşı, olumsuz sonuçları dengelemek için özellikle nüfus ihtiyacına göre kaynakları tahsis etmeli ve böylece alan bazlı eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunmalıdır (Buregeya, Loignon ve Brousselle 2020). Kentsel yeniden canlandırma projelerinin nihai hedefleri, genişletilmiş ekonomik kalkınma, yaşayanlar için iyileştirilmiş yaşam kalitesi ve kültürel mirasın korunmasıdır (Steinberg 2008).

Literatürde yeniden canlandırma ile ilgili olarak; kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli rolü olduğunu (Sohmer ve Lang 1998), bölgedeki durgunluğu azalttığını, fiziksel yapıyı değiştirdiğini (Özus ve Dökmeci 2005; Aigwi vd. 2019; Taherkhani, Hashempour ve Lotfi 2020.) sosyal yapıda önemli değişikliklere neden olduğunu (Sohmer ve Lang 1998; Atkinson 2000; Dutton 2003) gayrimenkul değerleri üzerinde ve ekonomik gelişimde de olumlu etkisi olduğunu (Sohmer ve Lang 1998; Ergün ve Dünder 2004; Özus ve Dökmeci 2005; Taherkhani, Hashempour ve Lotfi 2020) vurgulayan farklı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan çıkarılan ortak sonuç tarihi kentsel alanların yeniden canlandırılmasının ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutları ve etkilerinin olduğu şeklindedir.

Yeniden canlandırmanın tarihi kentsel alanlarda oluşturacağı etkilerin başarı faktörlerini ve göstergelerini belirlemeye yönelik olarak da literatürde farklı çalışmalar bulunmaktadır. Makale kapsamında, bu farklı çalışmalardan yeniden canlandırmanın etkilerini değerlendirmeye odaklanan bazı çalışmalar ve çalışmalarda kullanılan göstergeler aşağıda kısaca değerlendirilmiştir.

Falk (1978), Birleşik Devletler ve İngiltere'de yeniden canlandırma projelerini incelediği çalışmasında dönüşüm sürecinin başarılı olmasında yedi faktörün etkili olduğunu belirtmektedir. İlk faktör, insanları harekete geçmeye yönlendiren bir vizyona sahip olmaktır. İkinci faktör, potansiyel talebin nereden geleceğini ve hangi kullanımların uygun olduğunu anlamak için sezgi kullanmaktır. Üçüncü faktör, farklı ihtiyaçlar ve talepler arasında bir denge oluşturan planlar tasarlamaktır. Dördüncü faktör, cesur girişimcilerin bulunmasıdır. Beşinci faktör, projelerin yatırımcıları yönlendirmek için yeterli getiri sağlamasıdır. Altıncı faktör, organizasyondur, çok sayıda insanı harekete geçirme ve desteklerini

sürdürme kapasitesidir. Yedinci faktör, sorunları bir fırsat olarak görme, vizyonları güvenilir ve düzenli bir şekilde eyleme dönüştürülebilirlik becerisidir (Falk 1978). Oruç (2005), Falk (1978)'in çalışmasından faydalanarak, yeniden canlandırma kavramının başarı göstergelerini fiziksel boyutta; denge, ulaşılabilirlik ve sürdürülebilirlik, ekonomik boyutta; ekonomik canlılık, sosyo-kültürel boyutta; farkındalık ana başlıklarıyla değerlendirmiştir. Öncel (2016), yeniden canlandırma ilkelerini mekânsal ilkeler, ekonomik ilkeler ve sosyo-kültürel ilkeler olmak üzere üç başlıkta incelemiştir. Mekânsal ilkeler kent dokusunun korunmasına yönelik, ekonomik ilkeler geleneksel ticaretin korunması ve ticari fonksiyonlarla desteklenmesine yönelik, sosyo-kültürel ilkeler yerel halka yönelik stratejiler içermektedir. Uğur ve Giritlioğlu (2006) ise tarihi kent dokularında üretilen projelerde yerel halkın temel özelliklerinin projeleri yönlendirdiğini belirterek kullanıcı özelliklerini üç başlıkta ele almışlardır. Buna göre, çevrenin değerlendirmesine ilişkin özellikler; işlevsel özelliklerin devamlılığı, sosyal donatıların kullanımı ve dağılımları, teknik altyapı olanakları, sosyal yapının özelliği, ulaşım olanakları, kültür ve tabiat varlıklarının korunması gibi konuları kapsar. Ekonomik yapıya yönelik özellikler, kullanıcıların tarihi kent dokusu ile ekonomik ilişkilerinin açıklanmasına yönelik konuları kapsar. Kültürel yapıya yönelik özellikler, tarihi kent dokusunu kullanmaya yönelik davranışları kapsar (Uğur ve Giritlioğlu 2006).

Yeniden canlandırmanın başarılı olabilmesi için müdahalenin yapılacağı alana ve yerel özelliklere dayalı olarak farklı yaklaşımlar geliştirilmesi gereklidir (Evans 1997; Yoh ve Sing 2016). Yeniden canlandırmada kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı, yaş grubu, eğitim durumu gibi nitelikleri nedeniyle oluşan farklı ihtiyaç ve eğilimleri söz konusudur. Bu eğilimler yere, zamana ve tüketim şekline bağlı olarak kullanıcı tercihlerini değiştirmekte, bu durum mekânın kullanım biçimini de değiştirmektedir. Bu makalede, yeniden canlandırma stratejilerinin mekânsal, sosyal ve ekonomik etkilerini yaşayanlar perspektifinden değerlendirmek için Falk (1978), Oruç (2005), Öncel (2016) ve Uğur ve Giritlioğlu (2006)'nın çalışmalarından sentezlenerek oluşturulan başarı göstergeleri çerçevesinde hazırlanan anket çalışmasından faydalanılmıştır. Yeniden canlandırma stratejilerinin mekânsal etkisinin başarısı için; rekreasyonel, kültürel ve eğlenceye yönelik aktiviteler, sağlık, eğitim ve ticari faaliyetler ile konut gibi farklı kullanım çeşitliliğinin sağlanması; kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik fonksiyonların oluşturulması, bakımsız ve güvensiz sokak ve otopark sorunlarının iyileştirilmesi; ulaşılabilirlik ve erişilebilirliğin sağlanması göstergelerinin varlığı tartışılmıştır. Ekonomik etkisinin başarısı için; ticari canlılığın sağlanması, yaratıcı ticari faaliyetlere sahip sektörler, turizm, geleneksel zanaat endüstrisi ve yenilikçi ürünlerin üretimi yoluyla yerel ekonominin güçlendirilmesi; ekonomik destek sağlanması, gece ekonomilerini geliştirmesi; emlak piyasasında olumlu değişimlerin yaşanması göstergelerinin varlığı tartışılmıştır. Sosyal etkisinin başarısı için; sosyal süreçlerin çözümlenmesi, yerel kültürün ve imajın güçlendirmesi, alanda yaşamaya ilişkin memnuniyet düzeyinin artırılması, katılımın sağlanması, kullanıcılara ve yaşayanlara yönelik taleplerin belirlenmesi, farkındalık oluşturulması, sosyal uyumun sağlanması, güvenli yaşam alanlarının oluşturulması göstergelerinin varlığı tartışılmıştır. Anket ve göstergeler ilişkisi yöntemi bölümünde Tablo 1'de ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Bu kapsamda makalenin, Diyarbakır Suriçi Kentsel Sit Alanında, yaşayanlar perspektifinden yapılacak değerlendirmeler için belirlenen göstergeler ışığında mevcut durumun tartışılması ve sorunların çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesi ile yeniden canlandırma stratejilerine yön verebileceği düşünülmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Makale, literatür araştırması ve saha çalışması olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Bir önceki bölümde aktarılan literatür araştırması sonrasında saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Makalenin materyalleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Sur Belediyesi ve Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan elde edilen plan dokümanları; saha araştırmasından edinilen bilgi ve dokümanlar ve anket çalışmasıdır.

Makalenin saha çalışmasında öncelikle, Suriçi Kentsel Sit Alanı planlama deneyimleri aktarılarak, yeniden canlandırma stratejileri ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Ardından, yeniden canlandırma stratejilerinin mekânsal, sosyal ve ekonomik etkilerini ve aralarındaki ilişkileri inceleyebilmek için Diyarbakır Suriçi'nde yaşayanlarla yeniden canlandırmada başarı faktörleri ve göstergeleri ışığında hazırlanan anket gerçekleştirilmiştir. Burada kullanılan göstergeler ve anket soruları ile ilişkisi Tablo 1. ve 2.'de yer almaktadır.

Anket 4 bölümden oluşmaktadır. Ankette, birinci bölümde kullanıcılara yönelik genel bilgiler (8 soru), ikinci bölümde mekânsal (8 soru), üçüncü bölüm ekonomik (5 soru) ve dördüncü bölüm ise sosyal yapıya yönelik (11 soru) göstergelere odaklı toplam 31 soru bulunmaktadır.

Değerlendirme	Göstergeler	Anket sorusu *
Mekânsal etkisinin başarısı için	Rekreasyonel, kültürel ve eğlenceye yönelik aktivitelerin varlığı	Mekansal 2. soru
	Sağlık, eğitim ve ticari faaliyetler ile konut gibi farklı kullanım çeşitliliğinin sağlanması	Mekansal 1-2. sorular
	Kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik fonksiyonların oluşturulması	Mekansal 1-2-6-7-8. sorular
	Bakımsız ve güvensiz sokak ve otopark sorunlarının iyileştirilmesi	Mekansal 3-5. sorular
	Ulaşılabilirlik ve erişilebilirliğin sağlanması	Mekansal 1-2-5. sorular
Ekonomik etkisinin başarısı için	Ticari canlılığın sağlanması, yaratıcı ticari faaliyetlere sahip sektörler, turizm, geleneksel zanaat endüstrisi ve yenilikçi ürünlerin üretimi yoluyla yerel ekonominin güçlendirilmesi	Ekonomik 1-3. sorular
	Ekonomik destek sağlanması, gece ekonomilerini geliştirmesi	Ekonomik 1-2-3-4. sorular
	Emlak piyasasında olumlu değişimlerin yaşanması	Ekonomik 5. soru
Sosyal etkisinin başarısı için	Sosyal süreçlerin çözümlenmesi	Sosyal 2-3. sorular
	Yerel kültürün ve imajın güçlendirilmesi	Sosyal 7. soru
	Alanda yaşamaya ilişkin memnuniyet düzeyinin artırılması	Sosyal 1-9. sorular
	Katılımın sağlanması	Sosyal 8. soru
	Kullanıcılara ve yaşayanlara yönelik taleplerin belirlenmesi	Sosyal 4-5-6-10. sorular
	Farkındalık oluşturulması	Sosyal 4-6-7. sorular
	Sosyal uyumun sağlanması	Sosyal 3.soru
Güvenli yaşam alanlarının oluşturulması	Sosyal 9. soru	

Tablo 1: Yeniden canlandırmanın başarı göstergeleri ve anket soruları ile ilişkisi

(*) Mekansal, ekonomik ve sosyal etkiler ile ilgili sorular Tablo 2. İlk sütununda yer almaktadır.

Tablo 2: Ankette yer alan 5'li likert tipi maddeler

Mekansal 1	Sur içinde evinizin/işyerinizin bulunma sebebi nedir?	1. Eve/işe yakınlık 2. Alışveriş olanaklarına/müşteriye yakınlık 3. Tarihi dokunun etkisi 4. Ekonomik duruma uygunluk 5. Akrabalara/benzer iş kollarına yakınlık
Mekansal 2	Aşağıda belirtilen kullanımların yeterlilik durumlarını değerlendirir misiniz?	6. Eğitim hizmetleri 7. Sağlık hizmetleri 8. Sosyo-kültürel hizmetler 9. Ticari olanaklar 10. Toplu taşıma imkanları 11. Park ve yeşil alan düzenlemeleri 12. Yaya yolları 13. Engellilere yönelik düzenlemeler 14. Çevre-sokak temizliği 15. Çevre-sokak düzenlemeleri
Mekansal 3	16. İş yeriniz/ evinizin bulunduğu bölgenin akşam saatlerinde güvende olma durumunu belirtir misiniz?	
Mekansal 4	17. Bölgede binaların, sokakların genel görünümünden memnun musunuz?	
Mekansal 5	İşyerinizin veya evinizin hangi alanlara yakın olmasını istersiniz?	18. Toplu taşıma güzergahı 19. Alışveriş alanlarına 20. Kültür, sanat ve spor merkezleri 21. Parklar, yeşil alanlar
Mekansal 6	Sur içinin beğenilen özellikleri nelerdir?	22. Komşuluk ilişkilerinin iyi/samimi olması 23. İnsana mutluluk ve aidiyet hissi vermesi 24. Yapıların görselliği- tarihi niteliği mahalleye ayrıcalık veriyor, kimlik katıyor 25. Kira/satın alım bedellerinin düşük olması 26. Sokak sağıklaştırma ve canlandırmaya yönelik destekler
Mekansal 7	Sur içinin beğenilmeyen özellikleri nelerdir?	27. Yapı kalitesinin kötü olması 28. Huzursuz edici/güvensiz bir çevre olması 29. Tarihi dokunun harap edilmesi 30. Yapı ve insan yoğunluğu açısından çok yoğun bir çevre olması
Ekonomik 1	31. Canlandırma projeleri ile yerel üretimin desteklendiğini ve istihdam oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?	
Ekonomik 3	32. Bölgede han, hamam gibi tarihi yapıların cafe ve müzelere dönüşmesi gibi fonksiyon değişikliğini destekliyor musunuz?	
Ekonomik 4	33. Bölgede turizme yönelik düzenlemeler ile turist ve ziyaretçi sayısında artış oldu mu?	
Sosyal 1	34. Bu bölgede çalışmaktan veya yaşamaktan memnun musunuz?	
Sosyal 2	35. Mekânın kullanımında eşitlik olduğunu düşünüyor musunuz?	
Sosyal 3	36. Farklı kültürel yapılar arasında uyum var mı?	
Sosyal 4	37. Bölgede turizme yönelik düzenlemeleri kültürel aktivitelerin, ticaret, eğlence gibi yerlerin sayısının artmasını destekliyor musunuz?	
Sosyal 5	38. Bölgede suçun engellemesine yönelik çabaları yeterli buluyor musunuz?	
Sosyal 6	39. Bölgede son zamanlarda yapılan yeniden canlandırma uygulamaları yaşanılabilirliği arttırmakta yeterli mi?	
Sosyal 7	40. Bölgenin ve bölgenin kültürünün tanıtılmasını yeterli buluyor musunuz?	
Sosyal 8	41. Belediyelerin yeniden canlandırma uygulamalarını gerçekleştirmesi konusunda halkı bilgilendirmelerini yeterli buluyor musunuz?	
Sosyal 9	Bölgenin 2015 yılı ve sonrasında yaşadığı süreç ile ilgili aşağıdaki durumları değerlendirir misiniz?	42. Müşteri kitlesi/yaşayanlar azalmıştır
Ekonomik 5		43. Suriçi'nde gayrimenkul Satış/alım/kiralama değerleri azalmıştır
Sosyal 9		44. Suç olaylarında azalma olmuştur
		45. Bölge güvenli hale gelmiştir
		46. Canlandırma çalışmaları hızlanmıştır
Sosyal 10	47. Yerel yönetimlerin halkı Suriçi'ne akşam saatlerinde çekmek için yeniden canlandırma projeleri var mıdır?	

Ankette kullanıcılara yönelik genel bilgiler içeren ilk 8 soru, mekânsal değerlendirmelerin 8. (Suriçi'nde hangi yapılar hafızanızda canlanmaktadır?), ekonomik değerlendirmelerin 2. (İşyeriniz/ evinizde mülk sahibi iseniz mülk değerini kiracı iseniz aylık kira değerini yaklaşık olarak belirtir misiniz?) ve sosyal değerlendirmelerin 11. (2015 yılı ve sonrasında yaşadığı süreç ev ve işyerlerinin hasar görme durumu, bölgeyi terk etme ihtimali hakkında bilgi verir misiniz?) sorusu haricindeki diğer tüm sorular 5'li likert ölçeğine uygun olarak hazırlanmıştır.

2019 yılı Kasım ayında 381 katılımcıyla anket yapılmıştır. 2018 yılı Diyarbakır Suriçi nüfusunun 42.157 kişi olması sebebiyle +/-0.05 örneklem hatası dikkate alınarak yapılan anket analizleri IBM SPSS Statistic 26 ve IBM AMOS 23 paket programlarında gerçekleştirilmiştir. Ankette bulunan her bir maddeye ait verilen cevapların, frekans ve yüzde istatistikleri elde edilmiştir. Ankette Suriçi'ndeki yaşamı ve yapılan canlandırma uygulamalarına dair memnuniyeti irdeleyen 5'li likert tipi maddelere (Tablo 2) Cronbach Alpha analizi uygulanmıştır. Cronbach Alpha katsayısı 0,7 ile 0,9 aralığında olduğunda güvenilirliği iyi seviyededir (Streiner 2003). Yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre memnuniyet ve yeterlilik ölçen likert tipi sorulardaki toplam 47 maddenin güvenilirlik oranı ($\alpha=0,845$) iyi seviyededir (Tablo 3).

Madde Sayısı	Cronbach Alpha Katsayısı
47	0,845

Tablo 3: Güvenilirlik analizine dair sonuçlar

Yeniden canlandırma stratejilerini değerlendirmeye en yakın soru grubu donatı alanlarının yeterliliğine yönelik hizmetlerin değerlendirildiği sorular olması sebebi ile bu soru grubu, hizmet değerlendirmesi olarak bütüncül ele alınmıştır. Anketin diğer sorularında da ticaret, turizm vb. canlılık katacak fonksiyonlar, güvenlik, memnuniyet, yaşam kalitesi, geleneksel dokunun durumu gibi bölgenin özelliklerinin değerlendirildiği sorular olduğu için bu sorular da bölgesel değerlendirmeler olarak adlandırılmış ve kendi içinde mekânsal, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç alt boyuttan oluşturulmuştur.

Öncelikle Bölge Değerlendirmeleri ve Hizmet Değerlendirmeleri için ankete Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri uygulanarak, anketlere ait uyumlu maddeler tespit edilmiştir.

Faktör analizi, testten elde edilen sonuçların testin ölçmeyi amaçladığı şeyi ölçüp ölçmediğini aramaktadır (Büyüköztürk 2002). Ölçülen bir kavramın göstergeleri tutarlı, anlamlı ve homojen olmalıdır. Faktör analizinin temel amacı boyut indirgemeyi sağlamaktır. Boyut indirgemek için en yaygın uygulama olan Açıklayıcı Faktör Analizinin (AFA) amacı veri setini küçültüp daha kolay bir şekilde açıklanabilir hale getirilmesidir (Brown 2009). Boyut indirgemek ve kavramı doğrulamak için kullanılan diğer faktör analizi de Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)'dir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem ve Bartlett Küresellik Testi ile veri setinin faktör analizi için uygunluğu ölçülmüştür. Bartlett Küresellik testi ise ifadeler arası korelasyon matrisini genel olarak inceleyerek, istatistiki olarak anlamlılığını ölçmektedir. Bartlett Küresellik testine göre ki-kare değeri $p<0,01$ düzeyinde olduğunda anlamlıdır. Son adım olarak KMO Örneklem Uygunluk Ölçümü değeri ölçülmüştür. Faktör analizinin uygun olması için KMO testinin değerinin 0 ile 1 aralığında olması gereklidir (Yaşlıoğlu 2017). AFA'da faktör elde etme metodu olarak Temel Bileşenler Analizi, rotasyon metodu olarak ise Varimax kullanılmıştır. Ardından ölçek ve alt boyutlarına güvenilirlik testleri uygulanmıştır. Güvenilirlik, Cronbach Alpha katsayısına göre değerlendirilmiştir. Geçerlilik ve güvenilirlik oranları yeterli bulunan ilgili

maddelerin cevaplarının aritmetik ortalamaları alınarak, anket puanları hesaplanmıştır. Puanların basıklık ve çarpıklık değerlerine göre, -2 ve +2 arasında olan değerler, normal dağılıma uygun olarak kabul edilmektedir (Karagöz 2016). Normal dağılıma uygun görülen anket puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon testi kullanılarak incelenmiştir. Normal dağılım görülmediğinde ise parametrik olmayan Spearman korelasyon testi tercih edilmiştir. Yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır. Bölge ve hizmet değerlendirmeleri için AFA ve DFA sonuçları "Saha Çalışması" bölümünde aktarılmıştır.

Tüm bu anket verilerinin analizleri sonrasında Suriçi'nde, hem Hizmet ve Bölge Değerlendirmeleri ile Alt Boyutları Arasındaki ilişkiler, hem de her ikisinin mekânsal, ekonomik ve sosyal değerlendirmeleri arasındaki ilişkiler çerçevesinde değerlendirilerek yeniden canlandırma stratejilerinin etkileri tartışılmıştır.

SAHA ÇALIŞMASI

Suriçi Kentsel Sit Alanına yönelik genel bilgiler ve yeniden canlandırma süreci

Diyarbakır birçok medeniyetin yaşadığı Mezopotamya'nın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Diyarbakır, Diyarbakır-Şanlıurfa illerini kapsayan TRC2 bölgesinde yer almaktadır. 2019 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Diyarbakır nüfusu 1.756.353'tir ("Diyarbakır İli Haritası"). Suriçi Kentsel Sit Alanı Diyarbakır'ın Sur merkez ilçesinde kentin doğusunda kalan Dicle Nehrine yakın konumdadır (Şekil 1). Diyarbakır surları, kalesi ve burçlarıyla birçok uygarlığın kültürünü içinde barındıran, dünya tarihi açısından önemli bir miras niteliğindedir. 2019 verilerine göre Sur ilçe nüfusu 106.108 kişi, Suriçi kentsel sit alanı nüfusu ise 38.156 kişidir ("İstatistiklerle Diyarbakır 2018"). Suriçi Kentsel Sit Alanının büyüklüğü 158 hektardır.

Diyarbakır surlarının uzunluğu 5.5 kilometre olup doğu-batı uzunluğu yaklaşık 1700 metre, güney-kuzey uzunluğu yaklaşık 1300 metredir. Surlar içkale ve dış

Şekil 1: Suriçi Kentsel Sit Alanının Diyarbakır içindeki konumu (uydu görüntüsü üzerinden hazırlanmıştır)

SKETCH

Year | Yıl 2021
Volume | Cilt 03
Number | Sayı 01

"Diyarbakır Suriçi'nde Yeniden Canlandırma Stratejilerinin Yaşayanlar Perspektifinden Değerlendirilmesi"
Şeyma Us, Neslihan Serdaroğlu Sağ

kale olarak ayrılır. Dış kalenin kuzeyinde Dağ Kapı, güneyinde Mardin Kapı, doğusunda Yeni Kapı ve batısında Urfa Kapı olmak üzere dört kapısı bulunmaktadır. Suriçi, kuzey-güney ve doğu-batı yönlü iki yol ile dörde bölünmüştür. Yolların kesişim noktasında, Suriçi'nin en büyük camisi olan Ulu Cami bulunmaktadır. Diğer dini yapılar, hamamlar ve hanlar sur içinde dağılmış konumdadır (Özel 2018) (Şekil 2).

Şekil 2: (Solda) Ulucami, (Ortada) Dört Ayaklı Minare, (Sağda) Vahap Ağa Hamamı (Kişisel arşiv, 2019).

Suriçi planlama sürecine ilk adım 1865 yılında atılmıştır. Kent 1936 yılına kadar Suriçi'nde gelişmiş 1936 yılından sonra ise kent planlarının da etkisiyle sur dışına doğru yer seçmeye başlamıştır. 1950-1980 yılları arasında sur dışına yerleşimin taşarak yüksek katlı binalar inşa edilmeye başlamasıyla, Suriçi'nde oturan halk sur dışında yapılan yeni konutlara doğru yer değiştirmiş, geleneksel konutlara yeni yerleşenlerin eklemeleriyle de geleneksel konutlar bilinçsiz kullanılmıştır (Şekil 3). Kırsaldan kente yaşanan göçlerden dolayı nüfusun artmasıyla kaçak yapıların yapılması, çarpık kentleşme ve koruma gibi sorunlarının oluşması sonucunda, sorunların çözülmesi için plan kararlarıyla korumaya ilişkin düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Özel 2018).

Şekil 3: Uyumsuz yapılaşma ve çöküntü bölgelerinden görünüm (Kişisel arşiv, 2020).

1988 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile Suriçi İçkale dahil olmak üzere Kentsel Sit Alanı ilan edilmiş ve 1990 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanmıştır.

1990 yılı Koruma Amaçlı İmar Planında, sur diplerinde yer alan kaçak yapılaşmaların yıkılması ve surların içeriden ve dışarıdan yeşil bir kuşak ile çevrenmesi öngörülmüştür. Ancak, planla bu durumun önüne geçilememiş, Koruma Amaçlı İmar Planı amaçlarına ulaşamamıştır (Durak 2014).

2010 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu öncesinde hazırlanan önemli projeler ile Suriçi'nde kentsel dönüşüm çalışmaları başlamıştır.

Suriçi dönüşüm çalışmaları kapsamında, Suriçi Kentsel Sit Alanı koruma bandı içinde yer alan gecekonduların temizlenmesi için 2007 yılında "Diyarbakır Tarihi Sur Koruma Bandı Kentsel Yenileme (Gecekonduların Dönüşümü) Projesi (İçkale Kentsel Dönüşüm Projesi)" ve 2008 yılında "Diyarbakır Alipaşa ve Lalebey

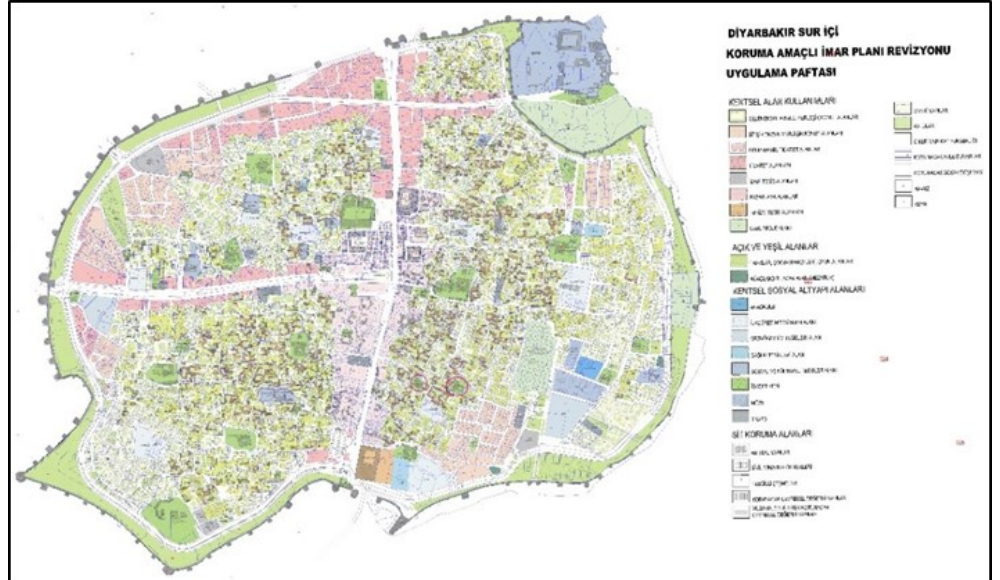
Mahallesi Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesi" hazırlanmıştır (Şekil 4). Proje sürecinde İçkale'de tarihi Roma Hamamı ve amfi tiyatro kalıntılarının bulunmuş olmasının etkisiyle Koruma Amaçlı İmar Plan Revizyon kararı alınarak, kentsel dönüşüm projesi durdurulmuştur (Çatalbaşı 2011).

Şekil 4: (Solda) İçkale Kentsel Dönüşüm ve (Sağda) Alipaşa ve Lalebey Mahallesi kentsel yenileme alanları güncel görünümü (Kişisel arşiv, 2020)

2010 yılında Koruma Amaçlı İmar Plan Revizyonu yapılmıştır (Şekil 5). 2010 Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonunun, 1990 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Kararlarından farkı, Suriçi Kentsel Sit Alanı'nda revizyon plana kadar tescillenmemiş tescile değer yapıların tescillenerek korunmasına ilişkin alınan karardır. 2010 Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonunda Suriçi Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun korunmasına ilişkin alınan kararların yanında, turizmin canlandırılmasına yönelik kararlar da yer almaktadır (Çatalbaşı 2011).

Şekil 5: Suriçi Kentsel Sit Alanı 2010 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu (Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2019)

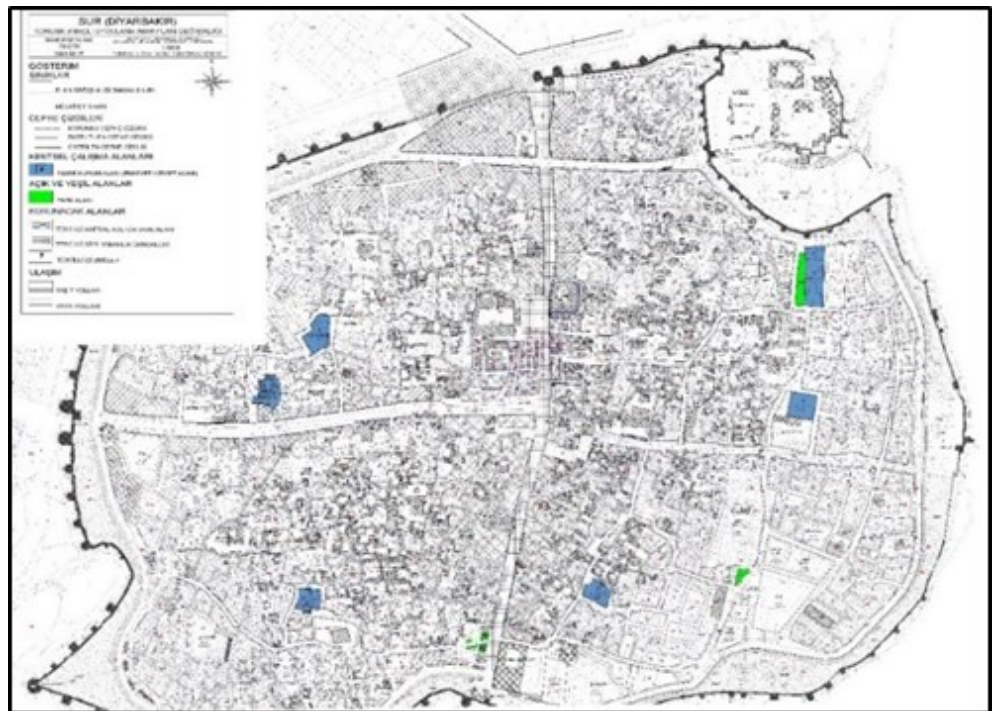
Suriçi Kentsel Sit Alanı'nın çöküntü bölgesi haline gelmesi ve aynı zamanda yapıların can ve mal kaybı riski taşıması nedenleri ile Suriçi Kentsel Sit Alanı 22/10/2012 tarih ve 3900 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun kapsamında Riskli Alan ilan edilmiş olup 04/11/2012 tarih ve 28457 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Riskli Alan ilanının ardından, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından tarihi dokuyu tehdit eden afet riskli yapıların mevcut durumunun değerlendirilmesi/kamulaştırılması/yıkılması/yenilenmesi, tarihi dokuların sağlıklılaştırılması ve korunmasına yönelik Master Plan Uygulama Rehberi hazırlanarak yenileme, iyileştirme ve dönüşüm ilişkin projelerine yönelik ilke ve stratejiler belirlenmiştir (Karaaslan 2018).

Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri 2000 yılında UNESCO Geçici Miras Listesinde yer almıştır. 28 Haziran-8 Temmuz 2015 tarihlerinde Almanya'nın Bonn kentinde düzenlenen UNESCO 39. Dünya Miras Komitesi Toplantısında "Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzaj Alanı" Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girerek tescillenmiştir ("Diyarbakır Kültürel Miras Projeleri Broşürü").

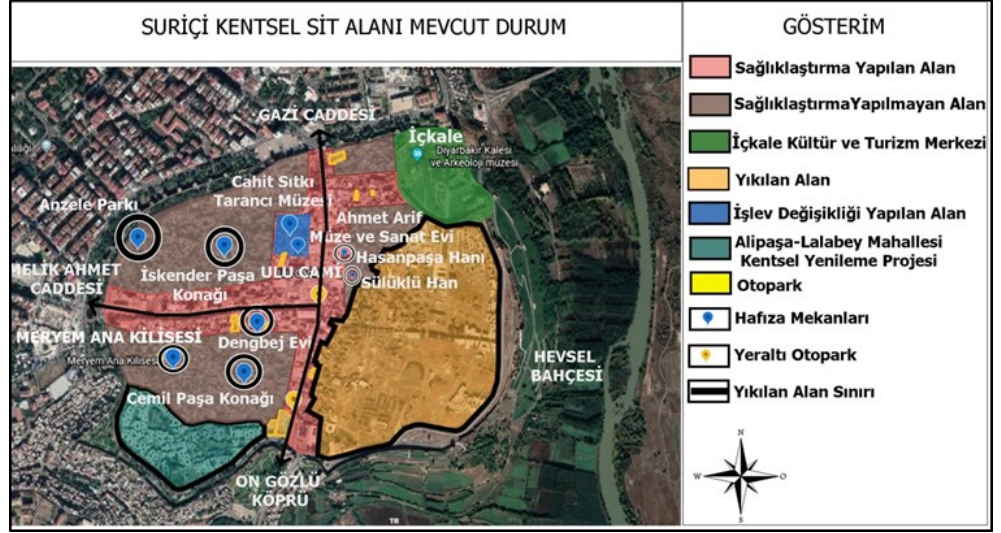
2015 yılının sonlarına doğru Diyarbakır kenti Suriçi bölgesi terörle mücadele kapsamında müdahale sürecine girmiş, Diyarbakır Valiliği tarafından sokağa çıkma yasakları ilan edilmiş ve operasyonlar gerçekleştirilmiştir. TMMOB Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulu tarafından 13 Ekim'de yasağın sona ermesiyle hasar tespit çalışması yapılmış, 706 işyeri ve konutun hasarlı olduğu, 693 adet yapının küçük müdahalelerle onarılabileceği 13 yapının ise ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiği, birçok tescilli yapı hasarının ise ağır olduğu belirtilmiştir. (TMMOB 2017). Bu olaylarda Suriçi'nde bulunan 6 mahallenin yaşanılmayacak derecede zarar görmesi, ayrıca kaçak yapılaşma, gecekondular ve düzensiz yapılaşma sonucu bozulan tarihi yapıların onarılması ve sağlıklılaştırılması için Suriçi'nde kentsel dönüşüm gerekli görülmüştür (Kayan, 2019). 21.03.2016 tarih ve 2016/8659 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Suriçi'ndeki 6.292 adet parsel için acele kamulaştırma kararı alınması sonrasında Alipaşa ve Lalebey Mahalleleri'ndeki gecekonduların yıkımı da tekrar gündeme gelmiştir. Bu kapsamda, 2012 yılında hazırlanmış olan Suriçi Koruma Amaçlı İmar Planı'nın, 2016 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından revizyonuna ilişkin karar alınmıştır. 2016 yılındaki acele kamulaştırma kararına istinaden kamulaştırma işlemleri tamamlandıktan sonra da Koruma Amaçlı İmar Planına uygun olarak inşa süreci başlamıştır (Eşin 2018). 2016 Suriçi Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu'ndaki, 6 adet karakol yapılması, sokakların genişletilmesi gibi plan değişiklikleriyle (Şekil 6) öne çıkan kararların güvenlik odaklı olduğu görülmüştür (TMMOB 2017).

2016 yılında başlanan kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında, Melik Ahmet Caddesi üzerindeki işyerlerinin cephe yenilemesi, Hazreti Süleyman Camii ve İçkale'nin çevre düzenlemeleri, Ali Paşa Mahallesi'nde müstakil konutların inşası

Şekil 6: Suriçi Kentsel Sit Alanı 2016 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Değişikliği (Diyarbakır Koruma Bölge Kurulu 2019)

ve bazı tarihi yapılarda restorasyon süreci başlatılmıştır (Karaaslan 2018; Kayan 2019). 2018 yılında hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı ile plan notlarında yapılan değişiklik ile sürecin Kentsel Tasarım Projeleri ile yürütülmesi kararlaştırılmıştır ("Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı"). Suriçi Kentsel Sit Alanı'nda 2020 yılı itibarıyla mevcutta sağlıklılaştırma yapılan alanlar, İçkale Kültür ve Turizm Merkezi, Alipaşa-Lalabey Mahallesi Kentsel Dönüşüm Proje alanı, yıkılan ve işlev değişikliğine uğrayan bölgeler ve hafıza mekânları Şekil 7'de yer almaktadır.

Şekil 7: Suriçi Kentsel Sit Alanı mevcut durum analizi (Kişisel arşiv 2020).

Kentsel sit alanının, konut alanlarının işlev değişikliği ile ticaret ve kültürel kullanımlara dönüştürülerek, canlandırılmasını amaçlayan projeler dönemini yaşadığı söylenebilir. Suriçi'nde gerçekleşen kentsel dönüşüm ve müdahaleler kişiler ve mekân arasında yaşanan kültürel değişim-dönüşümü de etkilemiştir. Çalışma sürecinde kentsel canlandırma strateji ve müdahalelerinin etkisi, 2012-2016-2018 Koruma Amaçlı İmar Planları ve diğer uygulanmış kararlar kapsamında değerlendirilmiştir.

Bulgular - Yaşayanlar Perspektifinden Değerlendirmeler

Suriçi'nde yaşayanlarla yapılan anketlerin, kullanıcılara yönelik genel bilgiler içeren birinci bölümünün demografik istatistiklerine göre (Tablo 4) ankete katılanların %74'ü erkeklerdir. Kadınların Türkçe ile okuma yazma bilmemeleri ve genel olarak çekinmeleri ankete katılımın daha düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur.

Ankete katılanların %68'i Diyarbakırlı olup, kırsal kesimden gelenlerin oranı % 28'dir. Ankete farklı sektörlerde çalışanlar ile ev hanımı, öğrenci ve işsiz kişiler de dahil edilmiştir. Ankete katılanların %47'si Suriçi'nde mülk sahibi olup, kiracı % 44'ü de kiracıdır. Bu kapsamda farklı kesimlerin görüşünü değerlendirme noktasında dengeli bir örneklem dağılımı söz konusu olduğu söylenebilir.

Yeniden canlandırma uygulamalarının mekânsal etkilerini değerlendirmek amacıyla yönetilen ikinci bölümün frekans dağılımlarına göre (Tablo 5), ankete katılanlar Suriçi'nde yaşamayı tercih etmedeki en önemli etmen olarak sırasıyla; tarihi dokunun varlığı, eve/işe yakınlık, ekonomik duruma yakınlık ve eve/işe yakınlık seçeneklerini belirtmişlerdir. Akrabalara yakınlık seçeneği diğer seçeneklere göre daha düşük bir tercih oranı göstermiştir. Katılımcılar Suriçi'ndeki kullanımları değerlendirdiğinde, yeterliliği en yüksek kullanım olarak

ticari olanakları ve toplu taşıma imkanlarının varlığını belirtmişlerdir. Katılımcılar diğer tüm kullanımların genel olarak (%60'dan fazla) yetersiz olduğunu düşünmektedir. Diğer yandan katılımcıların çoğunluğu çevre-sokak temizliğinin (%82,42) ve çevre-sokak düzenlemelerinin (%81,93) yetersiz olduğunu düşünmektedir. Yine alanın gece saatlerinde güvende olmadığını belirtmişlerdir (%50,39). Ankete katılanların çoğunluğu (%57,5) binaların ve sokakların genel görünümünden memnun değildir. Katılımcıların, ev/işyerlerinin yakınında olmasını istedikleri kullanımlarda ilk sırada parklar ve yeşil alanlar (%90,55) gelmektedir. Katılımcılara göre Suriçi'nin beğenilen özellikleri, insana mutluluk ve aidiyet hissi vermesi (%89,55) ve komşuluk ilişkilerinin iyi ve samimi olmasıdır (%88,71). Suriçi'nin en beğenilmeyen özelliği ise tarihi dokunun harap olması ve yapı kalitesinin kötülüğüdür (%88,72). Ekonomik etkilere yönelik dördüncü bölümdeki soruların istatistikî sonuçlarına göre (Tablo 6), katılımcıların çoğunluğu (%57,5) canlandırma projeleri ile yerel üretimin desteklendiğini ve istihdam oluşturulduğunu düşünmediğini belirtmiştir.

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Erkek	280	73,5
	Kadın	101	26,5
Yaş	18-25	80	21,0
	26-35	115	30,2
	36-45	107	28,1
	46-60	62	16,3
	61 Ve Üstü	17	4,5
Doğum yeri	Diyarbakır Merkez	258	67,7
	Kırsal Kesim	105	27,6
	Farklı İl	18	4,7
Eğitim durumu	Okuma Yazma Bilmeyen	45	11,8
	İlkokul	52	13,6
	Lise	90	23,6
	Üniversite	135	35,4
	Lisansüstü	53	13,9
Meslek	Üst Düzey Memur	20	5,2
	Mühendis	6	1,6
	Sağlık	5	1,3
	Nitelikli Zanaatkar	72	18,9
	Ev Hanımı	58	15,2
	Temel Satış ve Hizmetler	75	19,7
	Tarım işçisi	4	1,0
	Maden-İnşaat işçisi	33	8,7
	Emekli	18	4,7
	Öğrenci	34	8,9
Suriçi'nde ikamet/çalışma süresi	İşsiz	56	14,7
	1Yıldan Az	32	8,4
	1-5 Yıl	43	11,5
	6-10Yıl	41	10,8
	11-15Yıl	25	6,6
Mülk sahipliği	15Yıldan Fazla	239	62,7
	Mülk	179	47,0
	Kiracı	169	44,4
	Vakıf	33	8,6

Tablo 4: Ankete katılanlara ilişkin demografik istatistikler

Tablo 5: Mekânsal etkilere yönelik değerlendirmeler

		Kesinlikle Evet		Evet		Fikrim Yok		Hayır		Kesinlikle Hayır	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sur içinde evinizin/işyerinizin bulunma sebebi nedir?	Eve/İşe yakınlık	156	40,94	143	37,53	17	4,46	54	14,17	11	2,89
	Alışveriş olanaklarına/müşteriye yakınlık	135	35,43	138	36,22	44	11,55	52	13,65	12	3,15
	Tarihi dokunun etkisi	166	43,57	150	39,37	41	10,76	19	4,99	5	1,31
	Ekonomik duruma uygunluk	149	39,11	155	40,68	35	9,19	30	7,87	12	3,15
	Akrabalara/benzer iş kollarına yakınlık	72	18,90	128	33,60	41	10,76	82	21,52	57	14,96
Aşağıda belirtilen kullanımların yeterlilik durumlarını değerlendir misiniz?	Eğitim hizmetleri	16	4,20	78	20,47	39	10,24	168	44,09	80	21,00
	Sağlık hizmetleri	16	4,20	120	31,50	33	8,66	153	40,16	59	15,49
	Sosyo-kültürel hizmetler	18	4,72	82	21,52	72	18,90	156	40,94	53	13,91
	Ticari olanaklar	26	6,82	175	45,93	54	14,17	86	22,57	40	10,50
	Toplu taşıma imkanları	33	8,66	209	54,86	16	4,20	87	22,83	36	9,45
	Park ve yeşil alan düzenlemeleri	28	7,35	83	21,78	29	7,61	131	34,38	110	28,87
	Yaya yolları	17	4,46	113	29,66	17	4,46	150	39,37	84	22,05
	Engellilere yönelik düzenlemeler	12	3,15	32	8,40	12	3,15	152	39,90	172	45,14
	Çevre-sokak temizliği	33	8,66	27	7,09	7	1,84	197	51,71	117	30,71
	Çevre-sokak düzenlemeleri	24	6,30	36	9,45	10	2,62	211	55,38	100	26,25
İş yeriniz/evinizin bulunduğu bölgenin akşam saatlerinde güvende olma durumunu belirtir misiniz?		277	18,18	397	26,05	82	5,38	369	24,21	399	26,18
Bölgede binaların, sokakların genel görünümünden memnun musunuz?		24	6,3	88	23,1	50	13,1	121	31,8	98	25,7
İşyerinizin veya evinizin hangi alanlara yakın olmasını istersiniz?	Toplu taşıma güzergahı	161	42,26	174	45,67	29	7,61	12	3,15	5	1,31
	Alışveriş alanlarına	143	37,53	138	36,22	33	8,66	59	15,49	8	2,10
	Kültür, sanat ve spor merkezleri	147	38,58	168	44,09	43	11,29	17	4,46	6	1,57
	Parklar, yeşil alanlar	172	45,14	173	45,41	21	5,51	4	1,05	11	2,89
Sur içinin beğenilen özellikleri nelerdir?	Komşuluk ilişkilerinin iyi/samimi olması	160	41,99	178	46,72	26	6,82	8	2,10	9	2,36
	İnsana mutluluk ve aidiyet hissi vermesi	185	48,56	160	41,99	17	4,46	16	4,20	3	,79
	Yapıların görselliği- tarihi niteliği mahalleye ayrıcalık veriyor, kimlik katıyor	168	44,09	150	39,37	37	9,71	13	3,41	13	3,41
	Kira/satın alım bedellerinin düşük olması	107	28,08	153	40,16	52	13,65	47	12,34	22	5,77
	Sokak sağlıklılaştırma ve canlandırmaya yönelik destekler	54	14,17	113	29,66	89	23,36	67	17,59	58	15,22
Sur içinin beğenilmeyen özellikleri nelerdir?	Yapı kalitesinin kötü olması	152	39,90	137	35,96	38	9,97	36	9,45	18	4,72
	Huzursuz edici/güvensiz bir çevre olması	136	35,70	100	26,25	24	6,30	92	24,15	29	7,61
	Tarihi dokunun harap edilmesi	202	53,02	136	35,70	25	6,56	13	3,41	5	1,31
	Yapı ve insan yoğunluğu açısından çok yoğun bir çevre olması	98	25,72	134	35,17	29	7,61	88	23,10	32	8,40

	Kesinlikle Evet		Evet		Fikrim Yok		Hayır		Kesinlikle Hayır	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Canlandırma projeleri ile yerel üretimin desteklendiğini ve istihdam oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?	27	7,1	76	19,9	59	15,5	141	37,0	78	20,5
Bölgede han, hamam gibi tarihi yapıların cafe ve müzelere dönüşmesi gibi fonksiyon değişikliğini destekliyor musunuz?	73	19,2	97	25,5	32	8,4	108	28,3	71	18,6
Bölgede turizme yönelik düzenlemeler ile turist ve ziyaretçi sayısında artış oldu mu?	69	18,1	125	32,8	65	17,1	96	25,2	26	6,8
Bölgenin 2015 yılı ve sonrasında yaşadığı süreç ile ilgili aşağıdaki durumları değerlendirir misiniz?	156	40,94	103	27,03	57	14,96	48	12,60	17	4,46
	Suriçi'nde gayrimenkul Satış/ alım/kiralama değerleri azalmıştır.									

Tablo 6: Ekonomik etkilere yönelik değerlendirmeler

Katılımcılara göre bölgedeki tarihi yapıların kafe ve müzelere dönüşmesi konusunda değişikliği desteklemeyenlerin oranı (%46,9), destekleyenlerden (%44,7) daha düşüktür. Ancak, katılımcılar genel olarak turizme yönelik düzenlemeler ile Suriçi'nde turist ve ziyaretçi sayısında artış olduğu (%50,9) fakat, gayrimenkul değerlerinin azaldığı (%68) düşüncesindedir.

Sosyal etkilerin değerlendirilmesine yönelik dördüncü bölümdeki soruların istatistiki sonuçlarına göre (Tablo 7) ise ankete katılanların çoğunluğu (%80) Suriçi'nde yaşamaktan memnun olduklarını belirtmiştir. Katılımcılar genel olarak mekânın kullanımında eşitlik olmadığını (%48,6) ve suçun engellenmesine yönelik çabaların yetersiz olduğunu (%70) düşünmektedir. Katılımcıların %42'si farklı kültürel yapılar arasında uyum olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, katılımcılar yeniden canlandırma uygulamalarının alanda yaşanabilirliği arttırmakta yeterli olmadığını (%63,5), Suriçi'nin ve kültürün yeteri kadar tanıtılmadığını (%77), yeniden canlandırma uygulamaları konusunda halkın yeteri kadar bilgilendirilmediklerini (%78), akşam saatlerinde halkı Suriçi'ne çekmek için canlılık katacak aktivitelerin olmadığını (%52) belirtmiştir.

Tablo 7: Sosyal etkilere yönelik değerlendirmeler

	Kesinlikle Evet		Evet		Fikrim Yok		Hayır		Kesinlikle Hayır		
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Bu bölgede çalışmaktan veya yaşamaktan memnun musunuz?	263	69,0	64	16,8	25	6,6	6	1,6	23	6,0	
Mekânın kullanımında eşitlik olduğunu düşünüyor musunuz?	90	23,6	26	6,8	80	21,0	88	23,1	97	25,5	
Farklı kültürel yapılar arasında uyum var mı?	135	35,4	26	6,8	71	18,6	71	18,6	78	20,5	
Bölgede turizme yönelik düzenlemeleri kültürel aktivitelerin, ticaret, eğlence gibi yerlerin sayısının artmasını destekliyor musunuz?	181	47,5	44	11,5	41	10,8	47	12,3	68	17,8	
Bölgede suçun engellenmesine yönelik çabaları yeterli buluyor musunuz?	51	13,4	18	4,7	43	11,3	89	23,4	180	47,2	
Bölgede son zamanlarda yapılan yeniden canlandırma uygulamaları yaşanabilirliği arttırmakta yeterli mi?	75	19,7	11	2,9	53	13,9	82	21,5	160	42,0	
Bölgenin ve bölgenin kültürünün tanıtılmasını yeterli buluyor musunuz?	39	10,2	8	2,1	41	10,8	71	18,6	222	58,3	
Belediyelerin yeniden canlandırma uygulamalarını gerçekleştirmesi konusunda halkı bilgilendirmelerini yeterli buluyor musunuz?	31	8,1	4	1,0	49	12,9	74	19,4	223	58,5	
Bölgenin 2015 yılı ve sonrasında yaşadığı süreç ile ilgili aşağıdaki durumları değerlendirir misiniz?	Müşteri kitlesi/yaşayanlar azalmıştır	216	56,69	112	29,40	25	6,56	24	6,30	4	1,05
	Suç olaylarında azalma olmuştur	45	12,03	101	27,01	37	9,89	118	31,55	73	19,52
	Bölge güvenli hale gelmiştir	46	12,07	89	23,36	45	11,81	115	30,18	86	22,57
	Canlandırma çalışmaları hızlanmıştır	45	11,81	73	19,16	78	20,47	98	25,72	87	22,83
Yerel yönetimlerin halkı Suriçi'ne akşam saatlerinde çekmek için yeniden canlandırma projeleri var mıdır?	26	6,8	24	6,3	134	35,3	99	26,1	97	25,5	

Katılımcılar 2015 yılından sonraki süreçte bölge sakinlerinin ve müşteri kitlesinin sayıca azaldığını (%86,09) ve suç olaylarında azalma olmadığını (%51,07) düşünmektedir. Katılımcıların %60'ı, ev ve/veya işyerlerinin 2015 ve sonrasında yıkıldığını veya hasar gördüğünü belirtirken, %55'i ev ve/veya işyerlerini başka bir yere taşımak zorunda kaldıklarını söylemişlerdir (Tablo 8). Bu durum 2015 sonrasında yapılan yeniden canlandırma uygulamalarının henüz yaşayanlar üzerinde olumlu etkiler oluşturacak şekilde sonuçlar oluşturmadığını göstermektedir. Tabi bunun en önemli nedeni olarak, projelerin içeriği ve uygulamaların tamamlanmamış olması söylenebilir.

Tablo 8: Bölgenin 2015 yılı ve sonrasında yaşadığı süreç ile ilgili değerlendirmeler

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Evim/İşyerim Yıkılmıştır/ Ağır Hasar Görmüştür.	27	7,1	76	19,9
Evimi/İşyerimi Taşımak Zorunda Kaldım.	73	19,2	97	25,5

Bu değerlendirmelerin ardından yöntem bölümünde açıklanan ve 46 maddeye ilişkin hizmet ve bölge değerlendirmeleri, AFA ve DFA ile mekânsal, ekonomik ve sosyal etkiler ile aralarındaki ilişkiler istatistiksel olarak ele alınmıştır.

Hizmet değerlendirmesi için açımlayıcı faktör analizi (AFA)

AFA'ya göre, KMO değeri 0,750, Bartlett Küresellik Testi sonucu 1187,692'dir (Tablo 9.). KMO değeri 0,50 üzerinde olması ve Bartlett Küresellik testine göre ise ki-kare değeri $p < 0,01$ olduğu için veri setinin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir. Buna göre AFA için kullanılan 381 örneklemin yeterli ve sorularda belirtilen ifadelerin faktör analizinin yapılabilmesi için uygun olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10'a göre "Hizmet Değerlendirmeleri" için hazırlanan soruların tamamının tek faktör altında toplanabildiği görülmektedir. AFA sonucunda maddelerin faktör yüklerinin en az 0,30 ve üzerinde olması gerekir (Hair vd. 1998) Faktör yükleri ise 0,45-0,76 arasında değişmektedir. Buna göre çizelgede belirtilen maddelerin ölçüm kalitesi ve geçerliliği yeterli düzeydedir.

Tablo 9: KMO Örneklem Uygunluk Ölçümü ve Bartlett Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uygunluk Ölçümü	,750
Ortalama Ki-Kare	1187,692
Bartlett Küresellik Testi Serbestlik Derecesi	45
Anlamlılık	,000

Tablo 10: Hizmet Değerlendirmeleri için AFA sonucunda oluşan faktör yükleri

Madde	Hizmet Değerlendirmesi Faktör Yükü
1. Eğitim Hizmetleri	,595
2. Sağlık Hizmetleri	,647
3. Sosyo-Kültürel Hizmetler	,633
4. Ticari Olanaklar	,448
5. Toplu Taşıma İmkanları	,488
6. Park ve Yeşil Alan Düzenlemeleri	,583
7. Yaya Yolları	,607
8. Engellilere Yönelik Düzenlemeler	,459
9. Çevre-Sokak Temizliği	,762
10. Çevre-Sokak Düzenlemeleri	,676

Hizmet değerlendirmesi için doğrulayıcı faktör analizi (DFA)

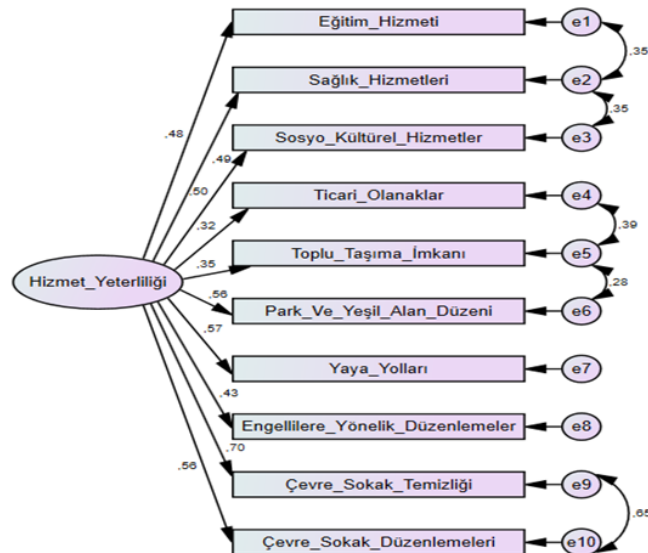
Hizmet değerlendirmeleri altında tek boyutta yer alan 10 maddenin faktör yüklerinin 0,31-0,70 arasında değiştiği görülmektedir (Tablo 11). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda maddelerin faktör yüklerinin en az 0,30 ve üzerinde olması gerekir. (Holmes-Smith 2000). Buna göre maddelerin tamamı yeterlidir. Burada amaç, Suriçi'nde yaşayan kişilerin verilen hizmetler ile ilgili algılarını etkileyen maddeleri bir araştırma modeli ile modellemektir. Modeldeki hizmet çeşitleri arasındaki ilişkiler birinci düzey DFA ile araştırılmıştır. Yapılan DFA sonucunda $\chi^2=405,828$, $sd=111$ değeri anlamlı bulunmuştur. Hesaplanan $\chi^2/sd=4,424$ 'dir. Bu değer anketin, genel olarak iyi uyum gösterdiğini desteklemektedir. Modelin uyum düzeyinin iyiliğine ait diğer değerler Tablo 12'de verilmiştir. Modelde Eğitim Hizmetleri, Sağlık Hizmetleri, Sosyo-Kültürel Hizmetler, Ticari Olanaklar, Toplu Taşıma İmkanları, Park ve Yeşil Alan Düzenlemeleri, Yaya Yolları, Engellilere Yönelik Düzenlemeler, Çevre-Sokak Temizliği ve Çevre-Sokak düzenlemeleri değişkenleri bağımsız değişkenlerdir. Birinci düzey DFA sonuçlarına bakıldığında

Tablo 11: Hizmet değerlendirmesi için DFA sonucunda oluşan faktör yükleri

Madde	Hizmet Değerlendirmesi Faktör Yüğü
1. Eğitim Hizmetleri	0,49
2. Sağlık Hizmetleri	0,504
3. Sosyo-Kültürel Hizmetler	0,319
4. Ticari Olanaklar	0,347
5. Toplu Taşıma İmkanları	0,56
6. Park ve Yeşil Alan Düzenlemeleri	0,571
7. Yaya Yolları	0,432
8. Engellilere Yönelik Düzenlemeler	0,701
9. Çevre-Sokak Temizliği	0,555
10. Çevre-Sokak Düzenlemeleri	0,49

Tablo 12: Hizmet değerlendirmesi için DFA modeli uyum iyiliği ölçütleri ve hesaplanan değerler

Uyum İyiliği İndeksleri	Ölçütler	Değerler
χ^2/sd (405,828 / 111)	<5	4,424
RMSEA	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,10$	0,095
RMR	$0,00 \leq RMR \leq 0,10$	0,099
GFI	$0,80 \leq GFI \leq 0,95$	0,933
CFI	$0,90 \leq CFI \leq 0,97$	0,911
NFI	$0,80 \leq NFI \leq 0,95$	0,889
AGFI	$0,80 \leq NFI \leq 0,90$	0,977

Şekil 8: Hizmet değerlendirmeleri için DFA modeli

(Şekil 8) 10 maddeden oluşan hizmet yeterliliği algısı modelinin uygun ve geçerli olduğu söylenebilir.

Bölge değerlendirmesi için açılımlayıcı faktör analizi (AFA)

AFA'ya göre, KMO değeri 0,603; Bartlett Küresellik Testi sonucu 3272,575'dir (Tablo 13). KMO değeri 0,50 üzerinde olduğu ve Bartlett Küresellik testine göre de ki-kare değeri $p < 0,01$ olduğu için bölge değerlendirmelerinde de tanımlanan veri setinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir.

AFA sonucunda maddelerin faktör yüklerinin 0,30 ve üzerinde olması nedeniyle yöntem bölümünde verilen 47 maddeden bu koşullara uymayan maddeler çalışmadan çıkarılmıştır ve bu aşamadan sonraki hiçbir aşamaya dahil edilmemiştir. 1'den fazla faktör üzerinde faktörleşen maddelerde ise faktör yüklerinin farkı, en az 0,10 olmalıdır (Büyüköztürk 2010). Bu koşullara uymayan maddeler çalışmadan çıkarılmıştır ve bu aşamadan sonraki hiçbir aşamaya dahil edilmemiştir. Tablo 14'e göre mekânsal etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddelerin, 2,4,17,18,19,20,21,23,26. maddeler; ekonomik etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddelerin, 25,3,2,5,32,33,1,31,43. maddeler ve sosyal etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddelerin 38,39,34,41,40,22,24,47,42,45,46. maddeler olduğu belirlenmiştir (Tablo 14-15).

Mekânsal etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddeler	2. Suriçi'nde bulunma sebebi alışveriş olanaklarına yakınlık. 4. Suriçi'nde bulunma sebebi ekonomik duruma uygunluk. 17. Bölgede binaların, sokakların genel görünümünden memnunum. 18. İşyerimin veya evimin toplu taşıma güzergahına yakın olmasını isterim. 19. İşyerimin veya evimin alışveriş merkezlerine yakın olmasını isterim. 20. İşyerimin veya evimin kültür, sanat ve spor merkezlerine yakın olmasını isterim. 21. İşyerimin veya evimin parklar, yeşil alanlara yakın olmasını isterim. 23. İnsana mutluluk ve aidiyet hissi vermesini beğeniyorum. 26. Sokak sağlıklaştırma ve canlandırmaya yönelik destekler bulunmaktadır. 25. İş yerimi bu bölgede seçme sebebim kiraların/satım değerlerinin uygunluğu. 3. İş yerimi bu bölgede seçme sebebim tarihi dokunun önemi. 2. İş yerimi bu bölgede seçme sebebim müşteriye yakınlık. 5. İş yerimi bu bölgede seçme sebebim benzer iş kolların bu bölgede olması.
Ekonomik etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddeler	31. Canlandırma projeleri ile yerel üretimin desteklendiğini ve istihdam oluşturulduğunu düşünüyorum 32. Bölgede han, hamam gibi tarihi yapıların kafe ve müzelere dönüşmesi gibi fonksiyon değişikliğini destekliyorum. 33. Bölgede turizme yönelik düzenlemeler ile turist ve ziyaretçi sayısında artış oldu. 37. Bölgede turizme yönelik düzenlemeleri kültürel aktivitelerin, ticaret, eğlence gibi yerlerin sayısının artmasını destekliyorum 43. Suriçi'nde gayrimenkul satış/alım/kiralama değerleri azalmıştır 22. Komşuluk ilişkilerinin iyi/samimi olması 24. Yapıların görseelliği- tarihi niteliği mahalleye ayrıcalık veriyor, kimlik katıyor 34. Bu bölgede çalışmaktan veya yaşamaktan memnunum 38. Bölgede suçun engellemesine yönelik çabalar yeterli. 39. Bölgede son zamanlarda yapılan yeniden canlandırma uygulamaları yaşanabilirliği arttırmakta. 40. Bölgenin ve bölgenin kültürünün tanıtılmasını yeterli. 41. Belediyelerin yeniden canlandırma uygulamalarını gerçekleştirmesi konusunda halkı bilgilendirmelerini yeterli. 42. Müşteri kitlesi/yaşayanlar azalmıştır 45. Bölgenin 2015 yılı ve sonrasında bölge güvenli hale gelmiştir. 46. Bölgenin 2015 yılı ve sonrasında canlandırma çalışmaları hızlanmıştır. 47. Akşam saatlerinde çekmek için yeniden canlandırma projeleri geliştirilmiştir
Sosyal etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddeler	

Tablo 14: Mekânsal, ekonomik ve sosyal etkilere yönelik değerlendirmelerde ele alınan maddeler

	Faktör		
	Mekansal	Sosyal	Ekonomik
Mekansal_20	,765		
Mekansal_18	,754		
Mekansal_21	,715		
Mekansal_19	,672		
Mekansal_2	,522		
Mekansal_17	,390		
Mekansal_23	,356		
Mekansal_4	,346		
Mekansal_26	,345		
Ekonomi_3			,740
Ekonomi_2			,649
Ekonomi_5			,530
Ekonomi_25			,529
Ekonomi_33			,521
Ekonomi_32			,517
Ekonomi_1			,411
Ekonomi_31			,338
Ekonomi_43			,305
Sosyal Yapı 40		,595	
Sosyal Yapı 45		,544	
Sosyal Yapı 38		,527	
Sosyal Yapı 22		,513	
Sosyal Yapı 39		,512	
Sosyal Yapı 41		,510	
Sosyal Yapı 24		,468	
Sosyal Yapı 42		,456	
Sosyal Yapı 46		,361	
Sosyal Yapı 47		,339	
Sosyal Yapı 34		,336	

Tablo 15: Bölge değerlendirmeleri için AFA sonucunda oluşan faktör yükleri

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Geçerlilik analizlerine bu 28 madde ile devam edilmiştir (Tablo 16). Bölge değerlendirmeleri soruları için uygulanan AFA sonucuna göre varyans %32,76 olarak hesaplanmış ve 3 (üç) alt boyut tespit edilmiştir (Tablo 15). Güvenilirliğe ilişkin bulgular elde edilirken bölge ile hizmet değerlendirmeleri ve bunların alt boyutlarının iç tutarlılığının kontrolü için yine Cronbach'ın Alfa katsayısına başvurulmuştur.

Cronbach Alpha katsayısının güvenilirlik düzeyi tespitinde; $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ölçek güvenilir değil; $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ölçek düşük güvenilirlikte; $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ölçek oldukça güvenilir; $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ölçek ise yüksek derecede güvenilir ölçekler olarak kabul edilmiştir (Özdamar, 2004). Yapılan güvenilirlik analizleri sonuçlarına göre "Bölge Değerlendirmeleri" ve onun alt bölümleri olan Mekânsal, Ekonomik ve Sosyal boyutları ayrıca "Hizmet Değerlendirmeleri" oldukça güvenilirlerdir.

Bileşenler	Başlangıç Özdeğerleri			Faktör Yüklerinin Kareleri Toplamı		
	Özdeğer	Toplam	Birikimli Yüzde	Toplam	Varyansın Yüzdesi	Birikimli Yüzde
1.	3,366	12,469	12,469	3,345	12,390	12,390
2.	3,140	11,630	24,099	2,783	10,306	22,696
3.	2,340	8,668	32,767	2,719	10,071	32,767
4.	2,033	7,531	40,298			
5.	1,900	7,036	47,334			
6.	1,651	6,116	53,450			
7.	1,325	4,909	58,359			
8.	1,225	4,535	62,895			
9.	1,061	3,928	66,822			
10.	,998	3,697	70,520			
11.	,924	3,424	73,944			
12.	,834	3,088	77,032			
13.	,729	2,699	79,730			
14.	,693	2,568	82,298			
15.	,553	2,049	84,348			
16.	,529	1,961	86,308			
17.	,523	1,939	88,247			
18.	,462	1,711	89,958			
19.	,456	1,690	91,648			
20.	,364	1,348	92,996			
21.	,355	1,313	94,309			
22.	,338	1,251	95,560			
23.	,289	1,070	96,630			
24.	,281	1,039	97,669			
25.	,245	,906	98,575			
26.	,215	,796	99,372			
27.	,170	,628	100,000			
28.	3,366	12,469	12,469			

Tablo 16: Bölge değerlendirmeleri için uygulanan AFA sonucu açıklanan varyans

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Bölge değerlendirmesi için açımlayıcı faktör analizi (AFA)

DFA sonucunda maddelerin faktör yüklerinin en az 0,30 ve üzerinde olması gerekir (Holmes-Smith 2000). Bu koşula uymayan maddeler çalışmadan çıkarılmıştır ve bu aşamadan sonraki hiçbir aşamaya dahil edilmemiştir. Sosyal etkiye yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddeler 38,39,34,41,45. maddeler olduğu tespit edilmiştir. Mekânsal etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddeler 2,18,19,20, 21. maddelerdir. Ekonomik etkilere yönelik değerlendirmeler faktörü altında toplanan maddelerin de 25,3,2,5,33. maddeler olduğu tespit edilmiştir (Tablo 17).

Yapılan DFA sonucunda $\chi^2=274,383$, $sd=79$, p değeri ise anlamlı bulunmuştur. ($p=,000$). Hesaplanan $\chi^2/sd=3,473$ 'dir. Bu değerlere göre anketin genel olarak iyi uyum gösterdiği tespit edilmiştir. Model uyum iyiliği ölçütlerine ilişkin diğer değerler Tablo 18'de yer almaktadır. Burada verilen ölçütlere göre değerler yeterli aralıklardadır (Uzun, Gelbal ve Öğretmen 2010; Hair vd. 1998). Buna göre model veri uyumu yeterli seviyededir.

Tablo 17: Bölge Değerlendirmeleri için DFA Sonucunda Oluşan Faktör Yükleri

	Faktör		
	Mekansal	Sosyal	Ekonomik
Sosyal_34		0,527	
Sosyal_38		0,781	
Sosyal_39		0,53	
Sosyal_41		0,458	
Sosyal_45		0,328	
Mekansal_2	0,412		
Mekansal_18	0,802		
Mekansal_19	0,506		
Mekansal_20	0,635		
Mekansal_21	0,775		
Ekonomik_2			0,375
Ekonomik_3			0,5
Ekonomik_5			0,718
Ekonomik_25			0,889
Ekonomik_33			0,356

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Tablo 18: Bölge Değerlendirmeleri için DFA Modeli Uyum İyiliği Ölçütleri ve Hesaplanan Değerler

Uyum İyiliği İndeksleri	Ölçütler	Değerler
χ^2/sd (274,383/79)	<5	3,473
RMSEA	$0,00 \leq RMSEA \leq 0.10$	0,081
RMR	$0,00 \leq RMR \leq 0.10$	0,095
GFI	$0,80 \leq GFI \leq 1.00$	0,912
CFI	$0,80 \leq CFI \leq 1.00$	0,858
NFI	$0,80 \leq NFI \leq 1.00$	0,814
AGFI	$0,80 \leq NFI \leq 1.00$	0,866

Tartışma

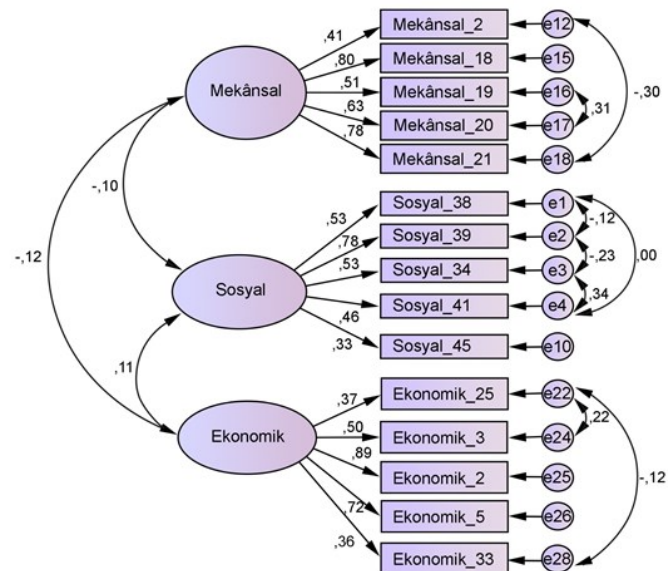
Bulgular bölümünde elde edilen değerlendirmeler ışığında, yeniden canlandırma uygulamalarında başarı için belirlenen göstergelerin yeterliliğine yönelik sonuçlar Tablo 19'da özetlenmiştir. Buna göre yaşayanlar perspektifinden mekânsal etkiler değerlendirildiğinde; rekreasyonel, kültürel ve eğlenceye yönelik aktivitelerin varlığı, farklı kullanım çeşitliliğinin sağlanması, bakımsız ve güvensiz sokak ve otopark sorunlarının iyileştirilmesi konularında yeniden canlandırma stratejilerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Stratejiler, ulaşım ve erişilebilirlik bakımından yeterli bulunmuştur. kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik fonksiyonların oluşturulması konusunda kısmen olumlu gelişmelerin var olduğu söylenebilir.

Yaşayanlar perspektifinden ekonomik etkiler değerlendirildiğinde; ticari canlılığın sağlanması, yerel ekonominin güçlendirilmesi ve gece ekonomilerinin geliştirilmesi konularında yeniden canlandırma stratejilerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Ancak emlak piyasasında değişimlerin yaşanması konusunda kısmen olumlu gelişmelerin var olduğu söylenebilir. Yaşayanlar perspektifinden sosyal etkiler değerlendirildiğinde ise; sosyal süreçlerin çözümlenmesi, yerel kültürün ve imajın güçlendirilmesi, katılımın sağlanması, farkındalık oluşturulması, güvenli yaşam alanlarının oluşturulması konularında yeniden canlandırma stratejilerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Kullanıcılara ve yaşayanlara yönelik taleplerin belirlenmesi konusunda kısmen olumlu gelişmelerin var olduğu söylenebilir. Alanda yaşamaya ilişkin memnuniyet düzeyinin artırılması ve sosyal uyumun sağlanması konularında yeniden canlandırma stratejileri yeterli bulunmuştur.

Değerlendirme	Göstergeler	Göstergelerin varlığı		
		yeterli	yetersiz	kısmen yeterli
Mekânsal etkisinin başarısı için	Rekreasyonel, kültürel ve eğlenceye yönelik aktivitelerin varlığı		*	
	Sağlık, eğitim ve ticari faaliyetler ile konut gibi farklı kullanım çeşitliliğinin sağlanması		*	
	Kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik fonksiyonların oluşturulması			*
	Bakımsız ve güvensiz sokak ve otopark sorunlarının iyileştirilmesi		*	
Ekonomik etkisinin başarısı için	Ulaşılabilirlik ve erişilebilirliğin sağlanması	*		
	Ticari canlılığın sağlanması, yaratıcı ticari faaliyetlere sahip sektörler, turizm, geleneksel zanaat endüstrisi ve yenilikçi ürünlerin üretimi yoluyla yerel ekonominin güçlendirilmesi		*	
	Ekonomik destek sağlanması, gece ekonomilerini geliştirmesi		*	
	Emlak piyasasında olumlu değişimlerin yaşanması			*
	Sosyal süreçlerin çözümlenmesi		*	
	Yerel kültürün ve imajın güçlendirmesi		*	
Sosyal etkisinin başarısı için	Alanda yaşamaya ilişkin memnuniyet düzeyinin artırılması	*		
	Katılımın sağlanması		*	
	Kullanıcılara ve yaşayanlara yönelik taleplerin belirlenmesi			*
	Farkındalık oluşturulması		*	
	Sosyal uyumun sağlanması	*		
	Güvenli yaşam alanlarının oluşturulması		*	

Tablo 19: Suriçi'nde yeniden canlandırma uygulamalarında başarı için belirlenen göstergelerin yeterlilik durumu

DFA sonuçlarına bakıldığında (Şekil 9) üç boyuttan oluşan Suriçi'ne ait algı modelinin uygun ve geçerli olduğu söylenebilir. Her bir boyutta 5'er madde olmak üzere maddelerin faktör yükleri sırasıyla mekânsal yapıya yönelik değerlendirmeler için 0,41-0,80 arasında; sosyal yapıya yönelik değerlendirmeler için 0,33-0,78 arasında; ekonomik yapıya yönelik değerlendirmeler için 0,36-0,89 arasında değişmektedir. Bu değerler maddelerin bağlı oldukları boyutla olan ilişkisine dair path katsayılarıdır.

Şekil 9: Bölge değerlendirmeleri için DFA modeli

Tablo 20: Değerlendirme puanlarına ait normallik testleri

Değerlendirme	Çarpıklık	Basıklık
Bölge Değerlendirmeleri	-,716	,276
Mekânsal	1,112	2,716
Ekonomik	-,398	-,458
Sosyal	-,877	,644
Hizmet Değerlendirmeleri	-,795	1,400

Bölge Değerlendirmeleri, ekonomik ve sosyal alt boyutlar ve hizmet değerlendirmelerine ait puanlarda normal dağılıma uygunluk görülürken; mekânsal boyutunun puanlarına ait basıklık değeri ± 2 sınırları içinde kalmaması sebebiyle normal dağılmadığı (Karagöz 2016) tespit edilmiştir (Tablo 20).

Korelasyonun etki büyüklüğü ve r'nin mutlak değerine göre korelasyonun gücünü tanımlar (Tablo 21). 0,00-0,25 arası çok zayıf; 0,26-0,49 arası zayıf; 0,50-0,69 arası orta; 0,70-0,89 arası değerler: yüksek; 0,90-1,00 arası değerler: çok yüksek, bir ilişkiyi ifade etmektedir (Sungur 2010). Buna göre, hizmet ve bölge değerlendirmelerinin arasında istatistiksel bakımdan anlamlı pozitif korelasyon olduğu tespit edilmiştir. ($p=,00$ $r =,40$) Yani bireylerin "Hizmet Değerlendirmeleri" puanı, "Bölge Değerlendirmeleri" puanı ile birlikte yükselip ve birlikte düşmektedir.

Tablo 21: Hizmet değerlendirmeleri ile bölge değerlendirmeleri ve alt boyutları arasındaki korelasyonlar

	Bölge Değerlendirmeleri	Mekânsal	Ekonomik	Sosyal	
Hizmet Değerlendirmeleri	Korelasyon Katsayısı (r)	,400	-,098	,144	,497
	p	,000**	,057	,005**	,000**
Test Adı *0,05 düzeyinde anlamlı **0,01 düzeyinde anlamlı					

Fakat aralarındaki ilişkinin gücü çok zayıftır. Hizmet değerlendirmeleri puanının, alt boyutlar olan "Mekânsal", "Ekonomik" ve "Sosyal" değişkenleri ile olan ilişkisine ayrı ayrı bakıldığında, "Ekonomik" ve "Sosyal" değerlendirmeler arasında istatistiksel bakımdan anlamlı pozitif korelasyon olduğu tespit edilmiştir. ($p<0,05$) Diğer bir deyişle, değişken seviyeleri birlikte azalıp, birlikte artmaktadır. Hizmet değerlendirmeleri ile Ekonomik değerlendirmeler arasındaki ilişkinin çok zayıf olduğu görülürken ($p=,00$, $r=,14$) Sosyal değerlendirmeler arasındaki ilişkinin orta güçte bir korelasyon olduğu ($p=,00$, $r=,14$) söylenebilir.

Diğer yandan hizmet değerlendirmeleri puanının, mekânsal değerlendirmeler ile olan ilişkisine bakıldığında, aralarında istatistiksel bakımdan anlamlı korelasyon olmadığı görülmüştür. ($p>0,05$) Bu durum, iki değişkenin birbirinden bağımsız olduğu, birbirlerinin artış ve azalışlarından etkilenmedikleri anlamına gelmektedir.

Anket sonuçlarına göre, yaşayanların hizmetler konusundaki tutumları ile bölge hakkındaki tutumları arasında zayıf derecede bir ilişki olduğu görülmüştür. Nitekim Suriçi hakkındaki değerlendirmeler üç ana başlık altında değerlendirildiğinde; bu başlıklardan ekonomi ve sosyal etkilere yönelik değerlendirmelerin, hizmet değerlendirmeleri ile birlikte değişim gösterdiği görülmektedir. Ekonomik değerlendirmeler, hizmetler hakkındaki değerlendirmelerden çok düşük bir oranda etkilenirken, en çok etkilenen tutum (orta güçte bir ilişki ile) sosyal etkilere yönelik değerlendirmelerdir. Bunların aksine, yaşayanların mekânsal etkilere yönelik değerlendirmeleri ise bireylerin hizmetler hakkındaki tutumlarından bağımsızdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriçi Kentsel Sit Alanında yeniden canlandırma stratejilerinin yaşayanlar perspektifinden değerlendirilmesi üzerine yapılan bu makale stratejilerin uygulanma ve yeniden değerlendirilme süreçleri için önemli sonuçları tartışmaya açmıştır. Bulgu ve tartışmalar, mekânsal ve sosyal etkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde olarak yaşayanların buldukları yerden memnuniyet duymakla birlikte, bölgenin bazı sorunları ile ilgili ciddi sıkıntılar da yaşadığını ortaya koymuştur. Bunların başında yetersiz çevre/sokak düzenlemeleri ve temizliği, bölgenin tarihi dokusunun tahrip edilmesi, yapı kalitesinin kötü olması ve bina ile sokakların düzensiz yerleşimidir. Bu rahatsızlıklara bağlı olarak bireyler yeniden canlandırma uygulamalarını büyük oranda gerekli görmekte fakat yerel yönetimlerin bu konuda yaşayanları sürece dahil eden yeteri kadar proje ortaya koymadıklarını düşünmektedir. Diğer yandan bölgenin güvenliği anlamında da katılımcılar baskın bir olumlu tutum göstermemektedirler. Bu tutuma ilave olarak bölgede suçun engellemesine yönelik çabalar, çoğunluk tarafından yeterli bulunmamaktadır. Suriçi ekonomik etkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde ise yaşayanlardaki baskın olan düşünce, ev ve iş yerlerinin ekonomik gelişim gösteremediği ve yerel üretim ile istihdamın canlandırma projeleri ile yeteri kadar desteklenmediği fikridir. Bireyler bölgede turizme yönelik düzenlemeleri, kültürel aktiviteleri, ticaret ve eğlence yerlerinin sayısının artmasını desteklemekte ve bu tip uygulamaların bölgedeki turist ve ziyaretçi sayısını arttırdığına inanmaktadır. Fakat çoğunluk, bölgenin ve bölge kültürünün yeteri kadar tanıtımının yapılmadığını düşünmektedir. 2015 yılı ve sonrasındaki sürece ait bulguları ayrı bir şekilde vurgulamak gerekir ki, bölge sakinleri bu dönem hakkında genel olarak olumsuz bir tutum göstermektedir. Bu döneme dair baskın olan görüşler, yaşayanların ve müşteri kitlesinin sayıca azaldığı, suç olaylarında bir azalış meydana gelmediği ve buna bağlı olarak bölgedeki güven ortamının tekrar tahsis edilemediği yönündedir. Suriçi'nde yaşayanlar, yapılan yeniden canlandırma uygulamalarının yeterli sayıda olmadığı, yapılan uygulamaların ise bölgede yaşanabilirliği arttıramadığı düşüncesindedir. Ayrıca yerel yönetimlerin bu uygulamalar hakkında halkı yeteri kadar bilgilendirmediği inancı da hâkimdir. Yapılacak yeni uygulamalarda yetkililerin en çok Suriçi'nde yaşayanların fikirlerini almasını istemektedir. Bu nedenle özellikle yerel yönetimlerin bölgeyi canlandırma konusunda yerel halk ile daha çok iletişime geçmesi, karşılıklı fikir ve bilgi alışverişinde bulunarak birlikte hareket edilmesi gerektiği söylenebilir. Suriçi'nde yeniden canlandırma uygulamaları ile tarihi kent dokusuna zarar vermeden çalışmalar yapılmalıdır. Yeniden canlandırmada yerel halkın yeniden canlandırma uygulamalarına katılımı sağlanmalıdır. Bu uygulamalarla geleneksel ticaret desteklenmeli ve bölgede istihdam sağlanmalıdır. Akşam saatlerinde Suriçi'nin daha güvenli hale getirilmesi amacıyla gece ekonomileri ile desteklenmelidir. Suriçi bölgesinde yıkım sonrası mekânın yeniden yapılandırılmasına yönelik politikalar üretilirken sosyo-ekonomik değişimin de gerçekleşmesi ve arsa spekülasyonlarının oluşması sorunları göz ardı edilmemelidir.

Diyarbakır Suriçi yeniden canlandırma stratejileri kapsamında özellikle, kentsel sit statüsüne ve Unesco Dünya Mirası Listesinde bulunması ile sahip olduğu tarihi, doğal, kültürel nitelikleri göz önünde bulundurarak, sokak dokusunun, geleneksel evlerinin, geleneksel ticaret fonksiyonlarının mümkün olduğunca mevcut dokusuyla korunması, geliştirilmesi ve yaşayan yerel halk ile birlikte politikalar geliştirilerek sürdürülebilirliğinin sağlanması gereklidir. Ayrıca Suriçi'nde, hem Hizmet ve Bölge Değerlendirmeleri ile her ikisinin mekânsal, ekonomik ve sosyal değerlendirmeleri arasındaki ilişkiler; ekonomik ve sosyal etkilerin birlikte değişim gösterdiğini ortaya koymuştur. Mekansal etkiler de ekonomik ve sosyal etkilerin değişimine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle,

özellikle tarihi kent dokularında gerçekleştirilecek yeniden canlandırma uygulamalarında başarı sağlamak için tüm boyutların bütüncül ele alınması gerekliliği Suriçi saha çalışmalarının sonucunda da net bir şekilde ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- "Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı." Erişim Tarihi: 30.12.2018. <https://www.karacadag.gov.tr/destekler/4/cazibe-merkezlerini-destekleme-programi/>
- "Diyarbakır İli Haritası." Erişim Tarihi: 12.12.2018. http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_diyarbakir_ili_haritasi.png
- "Diyarbakır Kültürel Miras Projeleri Broşürü." Erişim Tarihi: 9.12.2018. https://www.karacadag.gov.tr/Destek/Dosya/www.karacadag.org.tr_4_WC6U680B_diyarbakir_kulturel_miras_projeleri_brosuru.pdf
- "İstatistiklerle Diyarbakır 2018." Erişim Tarihi: 15.12.2018. https://www.karacadag.gov.tr/Dokuman/Dosya/www.karacadag.gov.tr_307_WH5M35SO_istatistiklerle_diyarbakir_2018.pdf
- Aigwi, I. E., T. Egbelakin, J. Ingham, R. Phipps, J. Rotimi ve O. Filippova. 2019. "A Performance-based Framework to Prioritise Underutilised Historical Buildings for Adaptive Reuse Interventions in New Zealand." *Sustainable Cities and Society* 48: 101547.
- Alpopi, C. ve M. Manole. 2013. "Integrated Urban Regeneration—Solution for Cities Revitalize." *Procedia Econ* 6: 178–185.
- Atkinson, R. 2000. "Measuring Gentrification and Displacement in Greater London." *Urban Studies* 37 (1): 149-165.
- Beauregard, R. A. ve H. B. Holcomb. 1981. *Revitalizing Cities*. Washington: Association of American Geographers.
- Buregeya, J. M., C. Loignon ve A. Brousselle. 2020. "Contribution Analysis to Analyze the Effects of the Health Impact Assessment at the Local Level: A Case of Urban Revitalization." *Evaluation and Program Planning* 79: 1017462.
- Brown, J. D. 2009. "Statistics Corner Questions and Answers About Language Testing Statistics: Principal Components Analysis and Exploratory Factor Analysis, in. Definitions, differences, and choices." *JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter* 13 (1): 26-30.
- Büyüköztürk, Ş. 2002. "Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı." *Eğitim Yönetimi Dergisi* 32: 470-483.
- Clark J. ve N. Wise (der.). 2018. *Urban Renewal, Community and Participation: Theory, Policy and Practice*. Berlin: Springer.
- Çatalbaş, F. 2011. "Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. 2019. *Suriçi Kentsel Sit Alanı 2010 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu*. Diyarbakır.
- Donnison, D. 1993. "The Challenge of Urban Regeneration for Community Development." *Community Development Journal* 28 (4): 293-298.
- Doratlı, N. 2005. "Revitalizing Historic Urban Quarters: A Model For Determining The Most Relevant Strategic Approach." *European Planning Studies* 13(5): 749-772.
- Dutton, P. 2003. "Leeds Calling: The influence of London on the Gentrification of Regional Cities." *Urban Studies* 40 (12): 2557-2572.
- Ergün, N. ve B. Dundar. 2004. "Functional Change as an Indicator of Transformation Near the Old City Centre of Istanbul." *European Planning Studies* 12 (5): 723-738.
- Eşin, A. 2018. "Sur'da Yaşam." *Emo Kadın Bülteni* 6: 16-19.
- Evans, R. 1997. *Regenerating Town Centres*. Manchester: Manchester University Press.
- Falk, N. 1978. "Baltimore and Lowell: Two American Approaches." *Built Environment* 12 (3): 145-152.
- Hair, J. F., R. E. Anderson, R. L. Tatham ve W. C. Black. 1998. *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Holmes-Smith, P. 2000. *Introduction to Structural Equation Modelling*. ACSPRI.
- Jaszczak, A., K. Kristianova, E. Pochodyła, J. K. Kazak ve K. Młynarczyk. 2021. "Revitalization of Public Spaces in Cittaslow Towns: Recent Urban Redevelopment in Central Europe." *Sustainability* 13: 2564.

- Karaaslan, M. 2018. "Diyarbakır Suriçi Bölgesinin Yeniden İnşası ve Hukuksal Boyutu." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 23 (39): 335-373.
- Karagöz, Y. 2016. *SPSS ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kayan, A. 2019. "Kentsel Dönüşüm ve Diyarbakır Sur Örneği." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 15 (3): 758-782.
- Kearns, A. ve P. Mason. 2015. "Regeneration, Relocation and Health Behaviours in Deprived Communities." *Health & Place* 32: 43-58.
- McCartney, G., W. Hearty, M. Taulbut, R. Mitchell, R. Dryden ve C. Collins. 2017. "Regeneration and Health: A Structured, Rapid Literature Review." *Public Health* 148: 69-87.
- Oruç, G. D. 2005. "Şehir Eski Merkezlerinde Mekânsal Değişim ve Yeniden Canlandırma Stratejileri: İstanbul Tarihi Yarımada Eminönü Örneği." Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Öncel, F. 2016. "Kayseri Kapalı Çarşısı'nın Tarihsel Gelişim Süreci, Koruma ve Yeniden Canlandırma İlkeleri Üzerine Bir Araştırma." Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Özdamar, K. 2004. *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- Özel, N. 2018. "Diyarbakır Suriçi Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında Geleneksel Evlerin İncelenmesi ve Önerilerin Belirlenmesi." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Özus, E. ve V. Dökmeci. 2005. "Effects of Revitalization in Historical City Center of İstanbul." *International Real Estate Review* 8 (1): 144 - 159.
- Rahbarianyazd, R. 2014. "Role of Adaptive Re-use of Buildings in the Revitalization Process of the Historic Quarters: The Case of the Walled City of Famagusta." Master Thesis, Eastern Mediterranean University.
- Sohmer, R. ve R. E. Lang. 1998. "Beyond This Old House: Historic Preservation in Community Development." *Housing Policy Debate* 9 (3): 425-30.
- Steinberg, F. 2008. *Revitalization of historic inner-city areas in Asia: The Potential for Urban Renewal in Ha Noi, Jakarta, and Manila*. Asian Development Bank.
- Streiner, D. L. 2003. "Starting at The Beginning: An Introduction to Coefficient Alpha and Internal Consistency." *Journal of Personality Assessment* 80 (1): 99-103.
- Sungur, O. 2010. "Korelasyon Analizi". *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, der. Şeref Kalaycı. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Taherkhani, R., N. Hashempour ve M. Lotfi. 2020. "Sustainable-resilient Urban Revitalization Framework: Residential Buildings Renovation in a Historic District." *Journal of Cleaner Production* 286: 124952.
- Thomas, C. J. Ve R. D. F. Bromley. 2000. "City-Centre Revitalisation: Problems of Fragmentation and Fear in The Evening and Night-Time City." *Urban Studies* 37 (8): 1403-1429.
- Tiesdell, S., T. Oc ve T. Heath. 1996. *Revitalizing Historic Urban Quarters*. Architectural Press.
- TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği). 2017. *Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulu, 2017 Yılı Sur Raporu*. Diyarbakır.
- Uğur, H. Ve C. Giritlioğlu. 2006. "Geleneksel Şehirsel Dokular ve Kullanıcı Özellikleri." *İTÜ A_Z Dergisi* 5 (1): 29-34.
- Uzun, N. B., S. Gelbal ve T. Öğretmen. 2010. "TIMMS-R Başarı ve Duyuşsal Özellikler Arasındaki İlişkinin Modellenmesi ve Modelin Cinsiyetler Bakımından Karşılaştırılması." *Kastamonu Eğitim Dergisi* 18 (2): 531-544.
- Wise, N. ve T. Jimura. 2020 " Changing Spaces in Historical Places." *Tourism, Cultural Heritage and Urban Regeneration* içinde, der. N. Wise ve T. Jimura. Switzerland: Springer.
- Yaşlıoğlu, M. M. 2017. "Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması." *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 46: 74-85.
- Yazıcıoğlu, Y. ve S. Erdoğan. 2004. *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yoh, S. ve T. Y. Sing. 2016. "Rehabilitation Methods and Revitalization Strategies in the Old Inner-City Areas of Rapid Growth Cities in Asia: A Comparison of Four Cities: Penang, Hanoi, Shanghai and Tokyo." *Urban and Regional Planning Review* 3: 1-18.
- Zeybek Çetin, R. ve İ. Özbek Sönmez. 2014. "Tarihi Kent Merkezlerinde Yeniden Canlandırma Stratejileri." *EGE Mimarlık* 24 (87): 18-22.

Assessment of the Revitalization Strategies for Diyarbakır Suriçi from the Perspective of Dwellers

Şeyma US*

Neslihan SERDAROĞLU SAĞ **

* Donatı Real Estate Inc., Diyarbakır, Turkey

** Department of City And Regional Planning, Konya Technical University

Abstract

Lifestyles that differ based on economical, spatial and social changes may result in the emergence of significant issues regarding adaptation, dynamism and sustainability in historical urban centers. Revitalization strategies play a key role in terminating the issues that emerged as historical urban centers became outdated and lost their commercial dynamism, dwellers left these centers, artifacts with significant cultural heritage value were lost, and social disharmony and disintegration occurred in time. This study aims to assess the spatial, social and economical effects of revitalization strategies for the Urban Site Area in Suriçi District of Diyarbakır, Turkey, from the perspective of dwellers. The questionnaire data obtained from 381 dwellers in the area were analyzed using the package programs of Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) version 26 and AMOS version 23 by IBM. The spatial, social and financial effects of revitalization strategies were assessed with the questionnaire data and Exploratory Factor Analysis (EFA) and Confirmatory Factor Analysis (CFA) in terms of two separate scales as "Service Assessments" and "Regional Assessments". Results indicated a statistically significant and positive correlation between the service and regional assessments. Regional opinions from the dwellers of Suriçi changed adversely as their thoughts on the services offered in Suriçi became negative. Similarly, their regional assessments became more positive as they found the services more satisfactory. This study presented recommendations for the revitalization strategies regarding the Urban Site Area in Suriçi.

Submitted | Gönderim: 03.02.2021
Accepted | Kabul: 26.10.2021

Correspondence | İletişim:
nssag@ktun.edu.tr

doi: 10.5505/sjcrp.2021.62207

Keywords: Urban revitalization, Urban site, Factor analysis, Diyarbakır Suriçi